

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

Strazbur, 30 mart 2022.

Povier.
CPT (2022) 05 PROV

**IZVJEŠTAJ
ZA VLADU BOSNE I HERCEGOVINE
O POSJETI BOSNI I HERCEGOVINI KOJU JE REALIZOVAO EVROPSKI KOMITET ZA
SPREČAVANJE TORTURE I NEČOVJEČNOG ILI PONIŽAVAJUĆEG POSTUPANJA ILI
KAŽNJAVANJE
(CPT)**

OD 17. DO 27. SEPTEMBAR 2021. GODINE

Usvojen 4. mart 2022. godine

SADRŽAJ

SAŽETAK	- 3 -
I. UVOD	- 5 -
A. Posjeta, izvještaj realizacija preporuka.....	- 5 -
B. Konsultacije koje je delegacija održala i ostvarena saradnja.....	- 6 -
C. Nacionalni Preventivni Mehanizam	- 7 -
D. Neposredna zapažanja prema članu 8. stav 5, Konvencije.....	- 7 -
II. ČINJENICE UTVRĐENE TOKOM POSJETA I PREDLOŽENE AKTIVNOSTI... - 8-	
A. Agencije za primjenu zakona	- 8 -
1. Preliminarne napomene	- 8 -
2. Zlostavljanje	- 9 -
3. Efikasne istrage navoda o zlostavljanju	- 17 -
4. Mehanizmi zaštite protiv zlostavljanja	- 24 -
a. uvod	- 24 -
b. obaviještenje o pritvoru.....	- 24 -
c. pristup advokat	- 24 -
d. pristup ljekaru	- 26 -
e. informacije o pravima	- 26 -
f. evidencija o pritvoru.....	- 27 -
g. policijski razgovori.....	- 27 -
5. Uslovi pritvora	- 28 -
B. Zatvorske ustanove.....	- 30 -
1. Preliminarne napomene	- 30 -
2. Zlostavljanje	- 31 -
3. Uslovi pritvor.....	- 32 -
a . materijalni uslovi.....	- 32 -
b . režim	- 32 -
4. Usluge zdravstvena zaštita	- 34 -
5. Ostala pitanja	- 39 -
a . zatvorsko osoblje	39 -
b . kontakt sa vanjskim svijetom.....	- 40 -
c . disciplina.....	- 41 -
d . sigurnosne mjere/upotreba sredstava sputavanja	- 41 -
e . inspekcijske procedure	- 42 -

SAŽETAK

Delegacija CPT-a je tokom posjete ispitala postupanje policijskih organa prema osobama lišenim slobode konkretno u Federaciji BiH (FBiH) i to razmotrila je efikasnost pravosudnih i upravnih istraga optužbi o zlostavljanju koje je izvršila policija. Delegacija je takođe ispitala kako se tretiraju zatvorenici u četiri ustanove na federalnom nivou i u nadležnosti Ministarstva pravde BiH.

Saradnja sa organima vlasti tokom posjete je bila odlična. Međutim, saradnja takođe uključuje obavezu da se preduzmu koraci za otklanjanje nedostataka koje Komitet utvrdi. U ovom pogledu Komitet konstatuje nedostatak efikasne akcije i napretka u odnosu na preporuke koje su ranije formulisane u izvještaju o posjeti 2019. godine. Stalno odsustvo aktivnosti na rješavanju dugogodišnjih problema koje je istakao Komitet može dovesti do toga da Komitet razmisli o otvaranju procedure iz člana 10, stav 2. Konvencije.

Policija

Delegacija CPT-a je u toku posjete još jednom dobila brojne pritužbe o fizičkom zlostavljanju pritvorenih osoba koje je izvršila policija, konkretno policija Kantona Sarajevo. Ono se sastojalo od šamara, udaraca šakama, nogama, palicama i oružjem i policajci su ga koristili protiv osoba osumnjičenih za krivična djela bilo u vrijeme njihovog privođenja ili tokom ispitivanja. U izvještaju je opisano nekoliko konkretnih slučajeva potkrijepljenih medicinskim dokazima. Komitet smatra da policijsko zlostavljanje ostaje ozbiljan problem koji zahtijeva odlučnu akciju bh vlasti, uključujući formalnu izjavu na najvišem političkom nivou o nultoj toleranciji za nedolično ponašanje policije, ciljanu obuku policajaca i uvođenje pristupa istražnog ispitivanja osoba osumnjičenih za krivična djela. Takođe su u brojnim slučajevima osobe sa kojima se sreća delegacija Komiteta tvrdile da su provele nekoliko sati, i čak noć, vezani lisicama za neki komad namještaja u kancelariji kriminalističkog inspektora ili u pritvorskoj ćeliji bez hrane ili vode ili mogućnosti korištenja toaleta.

U kasnijem ocjenjivanju pravosudnih i upravnih organa o navodima o lošem tretmanu se otkrilo da se u brojnim slučajevima takve istrage ne mogu smatrati kao efikasne, posebno u svjetlu njihovog nedostatka ažurnosti i temeljitosti. Ne postoje proaktivne radnje tužioca u smislu korištenja posebnih istražnih mjera kao ni formalistički pristup u njihovoj komunikaciji i saradnji sa policijom. Komitet preporučuje da Visoko sudsko i tužilačko vijeće i Ministarstvo unutrašnjih poslova usvoje obavezujuće uputstvo o metodologiji istraga u slučajevima navodnog policijskog zlostavljanja. Poslije toga bi tužioci i članovi nadzornih mehanizama policije trebali biti obučeni kako da primjenjuju ovu metodologiju.

Što se tiče mjera zaštite od zlostavljanja, potrebno je preduzeti radnje kako bi se garantovalo pravo na pristup advokatu od samog početka pritvora i osiguralo da advokat bude prisutan tokom bilo kojeg ispitivanja osumnjičenog od strane policijskih službenika. Nadalje, sistematski, svako odricanje od pravne pomoći mora potpisati privedena osoba ako ne želi da iskoristi ovo pravo. Takođe bi trebalo preduzeti korake da se osigurava se ljekarski pregledi pritvorenih lica u bolnicama uvek obavljaju bez prisustva policijskih službenika i da prilikom ovakvih pregleda pritvorena lica ne budu vezana lisicama bez procjene pojedinačnih sigurnosnih rizika. Pored toga, sve osobe bi trebale biti u potpunosti informisane o svojim pravima od početka njihovog lišavanja slobode, evidencije o pritvoru bi trebale biti marljivo ispunjene, a razgovori u policiji bi trebali biti snimani audio i video uređajima.

CPT još jednom preporučuje da se preduzmu koraci kako bi se osiguralo da sve policijske ćelije ispunjavaju minimalne zahtjeve u pogledu veličine, održavanja, čistoće i osvjetljenja. Osim toga, osobe koje se drže u policiji u pritvoru treba da dobiju barem jedan topli obrok dnevno.

Osobe u pritvoru

Delegacija CPT-a je dobila nekoliko pritužbi o prekomjernoj upotrebi sile (udarci i šamari) i verbalnom

vrijeđanju pritvorenika u KPZ Sarajevo i Zenica i u državnom zatvoru BiH. Komitet preporučuje da vlasti BiH osiguraju da se jasna poruka dostavi svom osoblju koje radi u zatvorima na nivou FBiH i države da prekomjerna upotreba sile, neopravdano pribjegavanja sredstvima sputavanja i verbalno zlostavljanje pritvorenika nije prihvatljivo. CPT dalje preporučuje da svi zatvorski službenici u BiH treba da prođu redovnu obuku o korištenju sredstava sputavanja, tehnike kontrole nasilnih zatvorenika i vještine deeskalacije.

Materijalni uslovi pritvora u kojima se drže pritvorenici su vrlo dobrog standarda u novom državnom zatvoru BiH u smislu prostora, održavanja i opreme. U ostalim ustanovama koje su posjećene (zatvori u Bihaću, Mostaru, Sarajevu i Zenici) uslovi u ćelijama za smještaj više pritvorenika su uopšteno odgovarajući i naponi se ulažu da se smještaj i zajednički dijelovi održavaju na zadovoljavajućem nivou održavanja i higijene.

CPT još jednom konstatuje da režim sveobuhvatanih aktivnosti van ćelije za pritvorenike još uvijek nije postojao u vrijeme negove posjete. CPT je djelomično ohrabren početnim naporima u državnom zatvoru gdje su pritvorenici mogli provesti najmanje dva do tri sata dnevno u zajedničkom prostoru ili alternativno u maloj teretani kao dodatak na njihovo pravo na vježbe na otvorenom. Nasuprot tome, u drugim posjećanim zatvorima, pritvorenici su i dalje bili zaključani u svojim ćelijama više od 22 sata dnevno bez mogućnosti svrsishodnih aktivnosti. Vlasti BiH treba da preduzmu korake da radikalno poboljšaju režim za pritvorenike tako što će obezbijediti svrsishodne aktivnosti (aktivnosti grupnog druženja; rad, po mogućnosti u struci; obrazovanje; sport). Nadalje, potrebno je uvesti rodno specifičan pristup za žene koje se nalaze u pritvoru kako bi se kompenzirale za duge periode de facto samice kojima su izložene.

Što se tiče zdravstvene zaštite, BiH vlasti su postigle mali napredak ima od prethodne posjete CPTa. Federalna ministarstva pravde i zdravstva trebaju zajedno raditi na poboljšanju pružanje zdravstvene zaštite za lica u istražnom pritvoru. Za početak, svaka novoprimljena osoba u zatvoru bi trebala odmah biti podvrgnuta temeljnom pregledu, uključujući i skrining za prenosive bolesti. Potrebno je takođe hitno usmjeriti pažnju da se riješi nedostatak finansijskih sredstava koji utiče na nabavku lijekova za lica u pritvoru i da se osobama sa problemima u vezi sa drogom omogući pristup zamjenskoj terapiji.

U izvještaju se takođe naglašava nestašica zatvorskog osoblja posjećanim zatvorima i važnost unapređenja kontakata sa vanjskim svijetom, kroz inter alia povećanje prava na posjetu pritvorenika i unapređenje veće upotrebe alternativnih sredstava komunikacije, kao što je glas preko internetskog protokola. Nadalje, obustava posjeta kao disciplinska kazna treba da se ukine irelevantno zakonodavstvo treba izmijeniti u skladu s tim.

CPT je kritičan prema sadašnjoj primjeni mjere samice za osobe koje se nalaze u pritvoru radi istrage i preporučuje da se ograniči na striktni neophodni minimum i da treba postojati rigorozan nadzor nad njenom primenom. Takođe preporučuje nadležnost za izricanje disciplinskih sankcija protiv pritvorenika bude prebačena sa pravosudnih organa na relevantnu upravu zatvora kao što je to slučaj za osobe koje se nalaze u pritvoru u državnom zatvoru BiH.

I. UVOD

A. Posjeta, izvještaj i realizacija preporuka

1. U skladu sa članom 7. Evropske konvencije za sprečavanje torture i nečovječnog ili ponižavajućeg postupanje ili kažnjavanje (u daljem tekstu „Konvencija“), delegacija CPTa je boravila u posjeti Bosni i Hercegovini (BiH) od 17. do 27. septembra 2021. godine. CPT je smatrao da je posjeta „potrebna u datim okolnostima“ (član 7. stav 1. Konvencije) u cilju procjene stepena realizacije ranijih preporuka CPTa u vezi sa navodima o policijskom zlostavljanju koje su iznijele osobe lišene slobode od strane policijskih agencija, posebno u Federaciji BiH (FBiH) i efikasnost pravosudnih i upravnih organa.

Pored toga, delegacija je u Unsko-sanskom kantonu razgovarala sa brojnim migrantima različitih nacionalnosti koji su tvrdili da su ih uhapsili hrvatski organi reda na teritoriji Hrvatske i prisilno ih vratili u Bosnu i Hercegovinu. Sa ovim povezani nalazi delegacije su dostavljeni hrvatskim vlastima kao dio povjerljivog dijaloga između CPTa i hrvatskih vlasti i zato nisu uključeni u ovaj izvještaj.

2. U posjeti su bili sledeći članovi CPTa:

- Therese Rytter, 2. podpredsjednik CPTa i šef delegacije
- Ömer Müslümanoğlu,
- Alexander Minchev,
- Juan Carlos da Silva,
- Chila van der Bas.

Podršku im je pružao Kristijan Loda iz sekretarijata CPTa, uz pomoć Boštjana Škrleca, podpredsjednika Eurojusta i bivšeg direktora Vrhovnog državnog tužilaštva Republike Slovenije (ekspert).

3. U toku posjete su obišli sljedeća mjesta u kojima se drže osobe lišene slobode:

Ustanove za primjenu zakona:

- Pritvorska jedinica Federalnog ministarstva za unutrašnje poslove, Sarajevo (Federacija BiH)
- Policijska stanica Bihać (Unsko-sanski kanton)
- Policijska stanica Mostar Centar (Hercegovačko-neretvanska županija)
- Policijska stanica Centar (Kanton Sarajevo)
- Policijska stanica Ilidža (Kanton Sarajevo)
- Policijska stanica Novo Sarajevo (Kanton Sarajevo)
- Policijska stanica Novi Grad (Kanton Sarajevo)
- Policijska stanica Zenica (Zeničko-dobojski kanton)

Zatvorske ustanove :

- Zavod za izvršenje krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera BiH (državni zatvor) (pritvorska jedinica)
- KPZ Bihać, FBiH
- KPZ Mostar, FBiH
- Pritvor KPZ-a Sarajevo, FBiH
- KPZ Zenica, FBiH

4. Izvještaj o posjeti je usvojio Komitet na 107. zasjedanju koji je održan od 28. februara do 4. marta 2022. godine i prosljeđen vlastima Bosne i Hercegovine 30. marta 2022. godine. Različite preporuke, komentari i zahtjevi za informacijama koje je dao CPT su podebljani u ovom izvještaju. Komitet traži od vlasti iz Bosne i Hercegovine da dostave u roku od četiri mjeseci odgovor koji će sadržiti opis svih aktivnosti koje su preduzeli da bi realizovali preporuke i odgovore na komentare i zahtjeve za informacije formulisane u ovom izvještaju.

B. Konsultacije koje je delegacija održala i ostvarena saradnja

5. Delegacija Komiteta je u toku posjete održala konsultacije sa Salihom Đuderija, pomoćnikom ministra za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, kao i zvaničnicima Ministarstva unutrašnjih poslova FBiH i Kantona Sarajevo. Takođe je održala konsultacije sa g. Halilom Lagumdžijom, predsjednikom Visokog sudskog i tužilačkog vijeća i gđom Sabinom Sarajlija, glavnim tužiocem Kantona Sarajevo.

6. Saradnja ostvarena tokom cijele posjete, kako od vlasti tako i od osoblja posjećenih ustanova, je bila odlična. Delegacija Komiteta se posebno želi zahvaliti Komitetovom službeniku za vezu gđinu Dini Borovini iz Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice za njegovu pomoć prije i tokom posjete.

S rečenim u vezi, princip saradnje koji je propisan u članu 3. Konvencije takođe zahtijeva da se preduzmu mjere za poboljšanje situacije u svjetlu preporuka Komiteta. Komitet je posebno zabrinut zbog nepostojanja efikasne akcije za implementaciju njegovih preporuka kao pozdravi boreći se zlostavljanje by policija oficiri. Ovo zahtijeva da se razne usvojene preventivne mjere pojačaju i realizuju u praksi, a da se istrage policijskih službenika zbog navodnih zlostavljanja uhapšenih i pritvorenih lica efikasno sprovode. Takođe postoji potreba da se realizuju ranije donešene preporuke u oblasti zdravstvene zaštite u zatvorima i da se promovišu radikalne promjene u pogledu režima koji se nudi pritvorenicima. Komitet smatra da dalje nepostojanje aktivnosti vlasti Bosne i Hercegovine za preduzimanje konkretnih mjera za rješavanje dugotrajnih gore navedenih pitanja može rezultirati time da Komitet razmatrati mogućnost otvaranja procedure iz člana 10. stav 2. Konvencije.¹

¹ Član 10. stav 2. Evropske konvencije o sprječavanju torture i nečovječnog i ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja glasi kako slijedi: "Ako država potpisnica ne sarađuje ili odbije da popravi situaciju u svjetlu preporuka Komiteta, Komitet može odlučiti, nakon što je država potpisnica imala priliku da se izjasni o svojim stajalištima, da dvotrećinskom većinom svojih članova dade javnu izjavu po tom pitanju."

C. Nacionalni preventivni mehanizam

7. Od posjete 2019. godine nije bilo novih događaja u vezi s osnivanjem nacionalnog preventivnog mehanizam (NPM) propisanog Opcionim protokolom uz Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv torture i ostalog okrutnog, nehumanog ili ponižavajućeg postupanja i kažnjavanja (Protokol).² Shodno tome, **Komiteo još jednom poziva vlasti Bosne i Hercegovine da pristupi usvajanju izmjena i dopuna Zakona o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine i da ispuni već dugo godina neispunjene međunarodne obaveze iz člana 17. Protokola. Takođe, čekajući uspostavljanje i početak rada NPM-a, Odjel za praćenje ostvarivanja prava osoba lišenih slobode institucije Ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine treba da obezbijedi potrebno osoblje i finansijska sredstva za obavljanje posjeta mjestima lišenja slobode u redovnim intervalima i da poslije toga naprave detaljan izvještaj za javnost koji će sadržavati nalaze i preporuke.**

D. Neposredna zapažanja prema članu 8, stav 5, Konvencije

8. Na kraju posjete je delegacija Komiteta predstavila svoja preliminarne zapažanja vlastima Bosne i Hercegovina. Tom prilikom je delegacija dala neposrednu primjedbu iz člana 8, stav 5, Konvencije, u odnosu na ekstremno loše uslove pritvora u Policijskoj stanici Bihać (vidi tačku 48.) konkretno:

- poboljšati ili zamijeniti prostorije za pritvor u Policijskoj stanici Bihać i ukinuti ponižavajuću praksu vezivanja liscama za radijatore u prostorijama policije u toku noći

9. Ovi zahtjevi su potvrđeni u pismu od 6. oktobra 2021. godine prilikom dostavljanja preliminarne zapažanja delegacije vlastima Bosne i Hercegovine. Vlasti Bosne i Hercegovine su 5. novembra 2021., godine obavijestile Komitet o mjerama koje su preduzete kao odgovor na neposredna zapažanja i na druga pitanja koja je delegacija pokrenula na razgovorima na kraju posjete. Odgovor je bio uzeti u obzir pri izradi nacrtu ovog izvještaja, posebno u tački 48.

² BiH je ratifikovala Protokol još 2008. godine i dala izjavu prema članu 24. Protokola u aprilu 2011. godine, s tim što je odložila imenovanje nacionalnog preventivnog mehanizma za tri godine. Do dana današnjeg se čeka na usvajanje relevantnih amandmana na Zakon o ombudsmenu za ljudska prava Bosne i Hercegovine u Parlamentarnoj skupštini BiH.

II. ČINJENICE UTVRĐENE TOKOM POSJETE I PREDLOŽENE AKTIVNOSTI

A. Agencije za primjenu zakona

1. Preliminarne primjedbe

10. Komitet podsjeća da nadležnost za policijska pitanja leži u ministarstvima unutrašnjih poslova RS, deset kantona FBiH i Brčko Distrikta. Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova ima ograničene policijske nadležnosti (konkretno, borba protiv međunarodnog i međukantonalnog kriminala). Na državnom nivou, nadležnosti za primjenu zakona su u nadležnosti Ministarstva sigurnosti i izvršavaju ih tri agencije: Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA), zadužena između ostalog za olakšavanje međuentitetske i regionalne saradnje u borbi protiv organizovanog kriminala, trgovine ljudima i međunarodnog terorizma; Državna granična policija, odgovorna za nadzor granica i za pritvor nelegalnih migranata; i Direkcija za koordinaciju policijskih tijela.

11. Delegacija Komiteta je od periodične posjete 2019. godine obaviještena da je nekoliko policijskih agencija preduzelo ciljanu obuku o osnovnim pravima privedenih osoba i o tehnikama obavljanja razgovora, dijelilo cirkularna obavještenja policajcima o neprihvatljivosti zlostavljanja u policiji i izradilo nacrt smjernica o postupanju sa licima zadržanim u policiji uz pomoć Kancelarije Vijeća Evrope u Sarajevu.³

12. Osnovni pravni okvir lišenja slobode od strane policije utvrđen je krivičnom zakonima i zakonima o krivičnom postupku na nivou države, FBiH, RS i Brčko Distrikta i ostao je nepromijenjen od posjete 2019. godine. Uopšteno, osoba koju policija liši slobode pod sumnjom da je počinila krivično djelo mora biti izveden pred tužioca u roku od 24 sata,⁴ koji mora, u roku od 24 sata, ili podnijeti zahtjev sudiji za preliminarni postupak za određivanje pritvora osumnjičenog ili odrediti puštanje iz pritvora. Sudija za preliminarni postupak može, u roku od 24 sata, odrediti pritvor za dotičnu osobu; protiv odluke se može podnijeti žalba vijeću sudija koje mora odlučiti po žalbi u roku od 48 sati.⁵ Konačno, policija može poslati poziv građanima u svrha davanja informacija ili provjere njihovog identitet i zadržati ih maksimalno šest sati.⁶

³ Kancelarija Vijeća Evrope je doprinijela izradi praktičnog vodiča pod naslovom "Ljudska prava osoba lišenih slobode" koji je preveden i distribuisan svim zainteresovanim policijskim agencijama u BiH. Dokument ima za cilj da pruži smjernice o postupanju sa licima u policijskom pritvoru (tokom cijelog toka pritvaranja) kombinovanjem elemenata međunarodnih standardima kao i primjera dobrih praksi koje se primjenjuju u BiH. Policija Kantona Sarajevo je uzela, na primjer, predmetni dokument kao osnovu za izradu vlastitog nacrta novih instrukcija o postupanju sa osobama lišenim slobode.

⁴ U slučaju djela vezanih za terorizam ovaj rok je proširen na maksimalno 72 sata.

⁵ Zakonske odredbe koje se primjenjuju na maloljetnike su slične s tim da nadležni sudija za maloljetnike mora odlučiti u roku od 12 sati o prijedlogu za određivanje pritvora koji je prethodno izdao kompetentni tužilac.

⁶ U skladu sa članovima 15. i 16. Zakon o policijskim službenicima FBiH i RS.

Svih šesnaest agencija za primjenu zakona u BiH, na kantonalnom, entitetskom i državnom nivou, je usvojio "Uputstvo o postupanju sa licima lišenim slobode" kojim se uređuju pitanja kao što su pristup pravnim garancijama, materijalni uslovi pritvora i sastavljanje evidencije o pritvoru. Sadržaj predmetnih uputstava varira i pojedine policijske agencije poput policije Kantona Sarajevo je još uvijek u procesu izrade novih instrukcija na osnovu navedenih smjernice koje su izrađene pod pokroviteljstvom Kancelarija Vijeća Evrope u Sarajevu.⁷

2. Zlostavljanje

13. Delegacija Komiteta je u toku ad hoc posjete 2021. godine obavila razgovor sa velikim brojem lica u istražnom zatvoru u Bihaću, Mostaru i Sarajevu, kao i u Državnom zatvoru BiH. Većina osoba sa kojima je delegacija obavila razgovor je izjavila da su prema njima policajci postupali korektno u vrijeme njihovog privođenja i dok su bili u pritvoru u policiji.

Međutim, delegacija Komiteta je još jednom primila brojne navode o zlostavljanju pritvorenih lica od strane policajaca⁸ posebno od strane policije Kantona Sarajevo i specijalaca interventne jedinice policije Unsko-sanskog i Hercegovačko-neretvanskog kantona kao i pripadnici *žandarmerije* RS. Navodno fizičko zlostavljanje se uglavnom sastojalo od šamara, udaraca rukama, nogama i udaraca pendrecima i kundacima službenog oružja. Zlostavljanje su navodno počinili pripadnici specijalnih interventnih jedinice ili uniformisani policajci posebno u vrijeme privođenja i u manjoj mjeri kriminalistički inspektori koji su navodno primoravali osumnjičene da priznaju određena krivična djela. Nadalje, u brojnim slučajevima, osobe koje je sreća delegacija Komiteta su tvrdile da su nekoliko sati, pa čak i čitavu noć, provele vezane liscama za komad namještaja u kancelariji krim-inspektora ili u pritvorskoj ćeliji policije bez hrane, vode i mogućnost korištenja toaleta.

Kao što je to bio slučaj i tokom prethodnih posjeta, velika većina pritvorenih lica koja su navodno fizički zlostavljana su išla u ambulantu u pratnji istih policajca koji su navodno bili odgovorani za njihovo zlostavljanje. Ovi policajci su ne samo često bili prisutni tokom zdravstvenih pregleda nego su navodno takođe instruisali privedene osobe o tome šta će reći medicinskom osoblju o uzroku povreda i, tačnije, da ne otkriju da su im povrede nanijeli policajci. Shodno tome su u brojnim ljekarskim uvjerenjima koje je pregledala delegacija Komiteta povrede bile površno opisane, i njihov nastanak bio sistematski pripisaan nejasnim okolnostima, kao što su "u toku lišenja slobode" ili " tokom sukoba sa trećom osobom".

⁷ Uputstvo o postupanju sa licima lišenim slobode koje je policija RS usvojila u toku 2018. sadrži važne novine u skladu sa prethodnim preporukama Komiteta kao što su posebne informacije o pravima pritvorenih lica i zahtjevima fotografisanju vidljivih povreda uočenih na pritvorenim licima i osiguravanju da osobe ne budu u pratnji iste policijske patrole koja je izvršila njihovo hapšenje.

⁸ 31 od 81 osobe sa koliko ih obavljen razgovor su tvrdile da su ih maltretirali policajci.

14. Delegacija se u toku posjete policijskoj stanici Zenica⁹, dana 22.09.2021. godine, sastala sa tri lica koja su ranije tog dana lišila slobode dva policijska službenika iz policijske stanice Hadžići (policija Kantona Sarajevo), a prebačeni su u Zenicu zbog postojeće potjernice. Zapisnik o lišavanju slobode koji je napravljen u vrijeme hapšenja ove tri privedene osobe jasno navodi da nisu imali vidljive povrede i da ranije nisu imali zdravstvenih problema. Dvije od tri osobe sa kojima je razgovarala delegacija Komiteta su ispričale sljedeću priču o postupanju policije pri njihovom hapšenju.

- i. [EP] je naveo da su ga policajci, nakon što ga je patrola policije Hadžići zaustavila i stavila mu lisice na ruke, više puta udarali pendrecima po leđima i nogama po raznim dijelovima tijela. Navodno je zlostavljanje upotrijebljeno protiv njega da bi ga prisilili da otkrije informacije u vezi sa saučesnikom koji je bio uključen u prethodno krivično djelo. Kada ga je pregledao jedan od sudskih ljekara 22. septembra 2021. godine u policijskoj stanici Zenica, konstatovao je sljedeće povrede i procijenio da su kompatibilne sa navodnim vremenom i okolnostima nastanka:

“crvenkasta poprečna modrica velične otprilike 15 cm x 2 cm i crvenkasta poprečna pruga u vidu modrice otprilike veličine 5 cm x 2 cm ispod desne plećeke; poprečna crvenkasta površina otprilike veličine 5cm x 1cm samo 10cm na lijevoj crista iliaca ant. sup; okomita crvenkasta modrica na prednjem dijelu desne prepone otprilike veličine 10cm x 2 cm.”

- ii. [SR], koji je bio uhapšen u isto vrijeme kao i gore navedena osoba, navodno ga je jedan policajac udario pendrekom nekoliko puta po leđima dok je ležao potrbuške na zemlji sa rukama vezanim lisicama na leđima. Kada ga je pregledao jedan od forenzičara iz delegacije kasnije istog dana utvrdio je sljedeće povrede koje su ocijenjene kao kompatibilne sa navodnim zlostavljanjem:

„kosa crvenkasto-modra linija otprilike veličine 15 cm x 2 cm ispod desne lopatice i transversalna crvenkasto-modra linija se nalazi u sredini lumbalnog dijela otprilike veličine 10cm x 2cm i crvenkaste transversalne linije u vidu modrice na bočnoj strani desne lopatice, desna zadnja aksilarna linija otprilike veličine 5cm x 1cm, 5cm x 1cm i 3cm x 1cm.”

15. Delegacija je u nekim drugim slučajevima prikupila medicinske dokaze i prateću dokumentaciju koja je bila u skladu sa navodima o zlostavljanju pritvorenih lica. Slučajevi navedeni dalje u tekstu služe u svrhu ilustracije. Dok su neke od osobe koje su se sastale sa delegacijom navele da žele da daju pritužbu o zlostavljanju,¹⁰ druge su dale informacije pod uslovima da njihova imena ne budu objavljena.

- i. U KPZ Bihać [EP] smo sreli osobu u pritvoru koja je navela da su je 9. jula 2021. godine¹¹ prilikom hapšenja pripadnici Specijalne interventne jedinice Unsko-sanskog kantona u dvorištu njene kuće u Cazinu, udarili nogom dva puta u glavu dok je ležao potrbuške na zemlji sa rukama vezanim lisicama na leđima. Pregledana je 11.07.2021. godine u Domu zdravlja Bihać prije prijema u zatvor u prisustvu policije i izdato je ljekarsko uvjerenje na kome je pisalo: „osoba navodi da je zadobila povrede prilikom lišavanja slobode i razne modrice i oguljena koža su vidljivi na njenom licu i po glavi” .

⁹ U nadležnosti policije Zeničko-dobojskog kantona

¹⁰ U tom smislu, obaveza je svake osobe da podnese pritužbu nadležnim organima jer davanje informacija Komitetu u kojima se tvrdi da je došlo do zlostavljanja ne predstavlja zvaničnu žalbu. Ovo je jasno rečeno licima sa kojima je delegacija Komiteta razgovarala tokom posjete.

¹¹ Osobe navedene u slučajevima i), ii) i iii) uhapšene su odvojeno na različitim lokacijama i vremenu u vezi sa istim krivičnim djelom.

- ii. Osoba u pritvoru sa kojom se delegacija sastala u KPZ Bihać [SO] je navela da je u vrijeme lišenja slobode od strane pripadnika Specijalne interventne jedinice policije Unsko-sanskog kantona 09.07.2021.godine na području Cazina, zadobila više udaraca nogama u prsa, rebra i bubrege dok je ležala potrbuške na zemlji sa rukama vezanim liscama na leđima. Dana 11. jula 2021. godine je pregledana u Domu zdravlja Bihać da bi mogla biti smještena u zatvor. U ljekarskom uvjerenju je pisalo sledeće: „navodi da je zadobio tjelesne povrede i bolove u desnom rebrenom luku nakon lišavanja slobode. Prilikom ličnog pregleda je ustanovio da mu je koža oguljena na nekoliko mjesta i modrice su pronađene u predjelu desne butine, na desnoj strani lica, bradi, desnoj ruci, lijevom kuku i lijevom koljenu”.
- iii. Osoba u pritvoru u KPZ Bihać [AK] je navela da su je prilikom hapšenja, 9. 07. 2021. godine, pripadnici Specijalne interventne jedinice policije Unsko-sanskog kantona, udarali šakama i nogama u različite dijelove tijela dok je ležala potrbuške na zemlji sa rukama liscama vezanim na leđima. Tokom ljekarskog pregleda u Domu zdravlja Bihać, 11.07. 2021. godine, prije smještanja u zatvor, navela je pred doktorom da je zadobila povrede u trenutku lišenja slobode i žalila se na bolove u predjelu desnog i lijevog bubrega, lijevoj butini, desnom ramenu kao i na glavobolja, što je doktor evidentirao. Ljekarsko uvjerenje je sadržavalo i sledeći opis povreda: „*nekoliko hematoma u predjelu oba bubrega veličine od 5 cm do 6cm, hematom na desnoj butini veličine 4cm, koža oguljena na desnom ramenu*” .
- iv. Osoba u pritvoru u KPZ Sarajevo [AŠ] navodi da su ga prilikom hapšenja dok se nalazio u svom automobilu na Ivan sedlu 24. 08. 2021. godine pretukla dva policajca iz policije Kantona Sarajevo, Policijska stanica Hadžići. Tvrdio je da su ga dvojica policajaca udarala pesnicama i nogama po svim dijelovima tijela kako bi ga navodno natjerali da otkrije lokaciju narkotičkih supstanci. Isti policajci su joj zaprijetili da ne smije tražiti medicinsku pomoć nakon dolaska u policijsku stanicu Hadžići. Prilikom ljekarskog pregleda u Urgentnom centru Kantona Sarajevo istog dana u prisustvu policijskih službenika, u njen medicinski karton je upisano sledeće bez daljih detalja: “*oguljena koža u predjelu desnog ramena*”.
- v. Osoba u pritvoru u KPZ Sarajevo [SŠ] je navela da su je 25. jula 2021. godine uhapsila dva pripadnika specijalne interventne jedinice policije Kantona Sarajevo, a uskoro su dobili pojačanje od još dva pripadnika. Policajci su je navodno nekoliko puta udarila šakama u lice, bubrege i po nogama i šutirali su je u grudni koš. Navodno zlostavljanje nastavljeno je u sali za sastanke na prvom spratu Policijska stanica Novi Grad. Navodno je premlaćivanje bila kazna za prethodnu svađu sa kolegom iz policije. Kasnije tog dana su je do Kliničkog centra Sarajevo otpratili ti isti policijci koji su bili odgovorni za navodno maltretiranje i oni su je jasno instruisali da ne otkrije porijeklo povreda. Sledeći tekst je upisan u ljekarsko uvjerenje koje je izdao ljekar koji ju je pregledao u navedenoj zdravstvenoj ustanovi: „*pacijent dolazi u pratnji policajaca i ne sjeća se događaja u cijelosti. Izjavljuje da je zadobio povrede od trećih lica. Vidljive su sledeće povrede: oguljena koža i modrice na desnoj frontalnoj strani, oguljena koža u predjelu grudnog koša i žali se na bolve u desnom ramenu i podlaktici*”. Bio je upućena na CT snimanje glava i rendgensko snimanje toraksa da bi se isključile dodatne komplikacije.

- vi. Osoba u pritvoru u KPZ Sarajevo [KS] je navela da je 26. jula 2021. godine dobila više udaraca rukama i nogama u različite dijelove tijela od dvojice policajaca prilikom hapšenja. Nakon toga, nakon premještanja u policijsku stanicu Novi Grad, tvrdi da su je ponovo udarali nogama i rukama dok je bila vezana liscama za ogradu stepeništa. Kasnije je pregledana u hitnoj pomoći Kliničkog centra Sarajevo i sledeći tekst je upisan u njen zdravstveni karton: “*pacijent tvrdi da su ga fizičkinapala treća lica i pokazuje povrede na glavi u vidu oguljotina kao i nekoliko hematoma na leđima u predjelu grudnog koša.*” Upućen je na rendgensko snimanje lica da bi se isključili lomovi.
- vii. Osoba u pritvoru u KPZ Sarajevo [EP] tvrdi da ju je prilikom hapšenja 20. 03. 2021. godine od strane patrole Kantonalne policije Sarajevo, policajac udario u lijevu stranu glave, u uho sa cijevi službenog oružja i dvaput šakom u lijevo rame tako da je pao na zemlju. Ova osoba tvrdi da ga je policija instruirala da doktoru koji ga je pregledao u bolnici “Abdulah Nakaš” kaže da je povrede zadobio prilikom pada dok je pokušavao da pobjegne od policijske patrole. Sledeće povrede su zapisane u njegovom zdravstvenom kartonu: „*contusio capitis, contusio cum hematoma genus sx, excoriatio cruris bill*”.¹² Dalje je upućen na specijalistički pregled kod otorinolaringologazbog bola u lijevom uhu koji je pokazivao „*blagi otok u vanjskom ušnom kanalu i bolni pritisak prilikom postavljanja otoskopa*”.
- viii. Osoba u pritvoru u KPZ Zenica [AS] je navela da je 13. avgusta 2020. godine prilikom hapšenja u dvorištu njene kuće u Rajlovacu od strane policijske patrole Kantona Sarajevo, jedan policajac pritisnuo njeno lice čizmom dok je ležala potrbuške na zemlji sa rukama vezanim na leđima. Nakon toga, nakon prebacivanja u policijsku stanicu Novi Grad, bila je vezana liscama za radijator u uglu kancelarije policijskog inspektora i dva inspektora su je udarala šakama po grudnom košu i ramenima svakih nekoliko minuta. Tokom policijskog pritvora, u dva navrata je u pratnji policija vođen u hitnu pomoć Kliničkog centra Sarajevo. Doktor je prilikom prvog pregleda ujutro 13. 08. 2020. godine zapisao “*periorbitalni hematoma*”. Doktor je prilikom drugog pregleda to isto poslijepodne u njen zdravstveni karton napisao „*Pacijent se vraća u dom zdravlja u pratnji policije zbog dodatnih povreda. Pacijentse žali na bol u posterior zidu (u pravcu desne lopatice) i prednjem zidu grudnog koša (donji dio lijevog hemitoraksa), a takođe su vidljivi oguljena koža i hematoma na lijevoj butini dorsalno. Rendgenski snimak grudi*”.
16. U državnom zatvoru BiH je delegacija Komiteta sreća dvije osobe u pritvoru koje treba da budu izručene Sloveniji, odnosno Crnoj Gori, koje su tvrdile da su bili teško maltretirane od strane Žandarmerije RS prilikom hapšenja u Banja Luci u julu 2021. godine, posebno:
- i. [DB] je naveo da ga je 1. jula 2021. godine, nakon što ga je presrela patrola policije RS na ulici u Banja Luci i u pokušaju da pobjegne pješice, privela grupa pripadnika RS žandarmerije. Poslije obaranja na zemlju, tvrdi da su ga pripadnici žandarmerije udarali šakama i nogama u različite dijelove tijela (npr. grudni koš, noge i ruke) i jedan od njih ga je udario u glavu sa cijevi automatskog oružja. Prilikom pregleda u Kliničkom centru Banja Luka je konstatovana fraktura rebara i kasnije istog dana u 19:00 sati ga je sudska policija prebacila u Klinički centar Sarajevo gdje je ljekar izdao uvjerenje potvrđujući frakturu VII i VIII rebra i opisao povrede:

“hematom na lijevoj strani grudnog koša u nivou povrijeđenih rebara kao i potkožni eritem. Objе podlaktice su prekrivene zavojem zbog zadobijenih povreda”. Nakon smještaja u državni zatvor BiH, obavljen je medicinski pregled kod zatvorskog ljekara dana 2. jula 2021. godine i u njegovom medicinskom kartonu su evidentirane sledeće povrede: *„Pored frakture VII rebra lijevo, pacijent takođe ima kontuziju lijevog koljena, kontuziju i oguljenu kožu na lijevom laktu, pacijent ima smanjenu pokretljivost i diše sa poteškoćom zbog bola, duboko oguljenu kožu na desnoj podlaktici, duboko oguljenu kožu na desnoj ruci i desnom palcu, razne oguljotine kože na lijevoj butini, u desnom dijelu leđa u predjelu kičme kružni crveni hematom veličine 3cm x 3cm, na stražnjoj strani desne ruke tamnocrveni hematom veličine 5cm x 5cm, po cijeloj dužini desne butine modri hematom veličine 5cm x 20cm sa oguljotinama na nekim mjestima”*.

- ii. [MB] je naveo da je prilikom hapšenja u automobilu na parking u Banjoj Luci 17. jula 2021. godine, zadobio nekoliko udaraca kada je ležao potbuške sa rukama vezanim liscama na leđima. Zatvorski ljekar je prilikom smještaja u državni zatvor BiH zabilježio sledeće povrede u njegovom zdravstvenom kartonu: *„hematom desnog oka, kružni hematom na gornjem dijelu desnog kapka, oguljena koža površine 2cm u predjelu desnog kapka, na oba lakta oštećenje kože sa raznim hematomima, na leđima u predjelu lijeve lopatice kontuzija veličine dlana, oštećenja i oguljenost kože na lijevom koljenu”*.

17. Nekoliko osoba koje je srela delegacija Komiteta su tvrdile da su bile podvrgnute psihičkom zlostavljanju od strane kriminalističkih inspektora iz različitih policijskih stanica u toku ispitivanja kao način da ih navedu da priznaju jedno ili više krivičnih djela. Ponašanje na koje su se žalili je bilo upućivanje prijetnji silom i takođe specifične rasne uvrede.

Delegacija podsjeća da cilj policijskog ispitivanja mora biti da se dobiju tačne i pouzdane informacije kako bi se otkrila istina o predmetu istrage, a ne da se dobije priznanje od nekoga za koga se već pretpostavlja da je kriv u očima službenika koji su ga inpitivali. Međutim, ovo nije preovlađujući način rada pojedinih policijskih inspektora policija u Kantonu Sarajevo, Hercegovačko-neretvanskom i Zeničko-dobojskom kantonu.

18. Delegacija je još jednom ispitala proceduru oko transfera osumnjičenih za krivična djela iz policije Kantona Sarajevo u sudsku policiju Kantonalnog suda Sarajevo (u roku od 24 sata od privođenja osobe).¹³ Nažalost, praksa uočena tokom prethodnih posete nije promijenjena.

Uvid u 18 spisa u Centru sudske policije u Kantonu Sarajevo za osobe sa kojima je delegacija razgovarala u KPZ Sarajevo, a koje su tvrdile da su pretrpjele fizičko maltretiranje od strane službenika Kantonalne policije Sarajevo, otkriveno je da su svi oni imali ljekarsko uvjerenje izdato od jednog od sarajevskih centara hitne zdravstvene pomoći uz opis povreda koje su imali kada su predate sudskoj policiji. U jednom slučaju, [EmirAljović] lice je u upitniku sudske policije navelo da je maltretirano i da je zadobio povrede u trenutku privođenja od strane policije. Međutim, izgleda da takva izjava ne povlači za sobom nikakav zahtjev za objašnjenja ili bilo koju dalju aktivnost sudske policije po tom pitanju.

19. Što se tiče uloge tužilaca i sudija za prethodni postupak u prevenciji fizičkog maltretiranja, jedan broj pritvorenika je rekao delegaciji da kada su iznijeli svoje tvrdnje u toku razgovora sa tužiocem ili na ročištu za potvrđivanje optužnice pred sudijom, njihove tvrdnje su navodno odbačene ili su smatrane irelevantnima za slučaj i forenzičko-medicinski pregled nije naređen.¹⁴

Komitet ponavlja svoju preporuku da, kada se pravosudni organi suoče sa direktnim optužbama za fizičko zlostavljanje od strane policijskih službenika, treba odmah da preuzmu radnje kako bi evidentirali optužbe, naredili forenzičko-medicinski pregled privedene osoba i osigurali da optužbe budu brzo i temeljno istražene.

20. Komitet je u više navrata kritikovao praksu u BiH da isti policijci koji su odgovorni za navodno zlostavljanje prate uhapšene osobe do domova zdravlja kao i nepostojanje povjerljivosti medicinskih pregleda. Zvaničnici policije Kantona Sarajevo su na početku posjete 2021. godine informisali delegaciju o uspostavljanju sigurne prostorije za pregled u dva sarajevska doma zdravlja. Takođe je potpisan novi memorandum o saradnji između Kliničkog centra Sarajevo i Tužilaštva Kantona Sarajevo 8. oktobra 2019. godine kojim se propisuje obaveza ljekara da u povjerljivom okruženju pregledaju osumnjičene za krivična djela i da razjasne sve elemente koji bi mogli ukazivati na moguća krivična djela od strane policijskih službenika. Nalazi delegacije tokom posjete 2021. godine potvrdili su da su u nekim slučajevima osumnjičeni za krivična djela pregledani u povjerljivom okruženju u domu zdravlja ili bolnici, što je pozitivno. S tim u vezi, većina osoba sa kojima je razgovarala su rekly delegaciji da je praksa da ih ista policajska patrola sprovodi do domova zdravlja i da su im policajci koji su ih sprovodili rekly da čute o porijeklu povreda. Takođe su u brojnim slučajevima isti policijski službenici koji su ih pratili i dalje bili prisutni prilikom ljekarskog pregleda pritvorenih lica kršeći princip medicinske povjerljivosti. Na kraju, ljekarska uvjerenja koja su ljekari izdali opisuju uočene povrede na privedenim licima koje je policija dovela u relevantne domove zdravlja na površan i oskudan način. Uvjerenja nisu sadržavala nikakvu uzročnu vezu o porijeklu uočenih povreda i jednostavno su se pozivala na nejasne i generičke okolnosti kao što su "prilikom lišavanja sloboda" ili "povrede nanijelo treće lice".

Komitet ponavlja svoju preporuku da policajci zaduženi za pratnju privedenih osoba na zdravstveni pregled ne budu isti oni protiv kojih suupućene tvrdnje o zlostavljanju. Iz tog razloga, u cijeloj Bosni i Hercegovini, zadatak sprovođenja pritvorenih lica u dotičnu zdravstvenu ustanovu treba povjeriti sudskoj policiji. Alternativno, sudska policija treba da pozove ljekara u svoje prostorije da obavi ljekarski pregled dotične osobe. Štaviše, sudska policija bi trebala uvijek informisati pravosudne vlasti kad god im je osoba predata sa povredama ili tvrdi da je bila zlostavljana. Takođe treba poštovati povjerljivost zdravstvenih pregleda, a rezultate pregleda staviti na raspolaganje privedenoj osobi i njenom advokatu.

14 Takođe je važno napomenuti da je u tački 87. svoje odluke broj AP 511615/18 od. 10. aprila 2018. godine Ustavni sud BiH odlučio da pravosudni organi odmah počnu sa službenim istragama o navodima o zlostavljanju pritvorenog lica na koju im se ukazuje čak i ako ne postoji relevantna medicinska dokumentacija.

Konačno, doktori koji rade u bolničkim ambulantama, posebno u velikim urbanim centrima kao što je Sarajevo, trebaju u potpunosti opisati sve povrede i navesti na kraju izvještaja o traumatskim povredama, koliko god su u stanju da urade tako, bilo koju uzročnu vezu između jednog ili više objektivnih medicinskih nalaza i izjava dotične osobe. Ako je potrebno, treba izdvojiti sigurnu sobu u bolnici u kojoj se takvi pregledi mogu obavljati na bezbjedan, siguran i povjerljiv način.

21. Shodno tome, Komitet primjećuje da, u cjelini, osobe lišene slobode od strane policije u Bosni i Hercegovini su i dalje u značajnom rizikom da budu maltretirane. Pored toga što treba da se pošalje jasna poruka nulte tolerancije svim policijskim službenicima i da će svi akti zlostavljanja biti istraženi i procesuirani, Komitet ponavlja da je neophodno da nadležni organi promovišu fundamentalno drugačiji pristup metodama policijske istrage. Takav pristup mora uključivati usvajanje detaljnih uputstava o pravilnom ispitivanju osumnjičenih za krivična djela. Dok Komitet pozdravlja obuku o ispitivanju u istražnom postupku, koja je u toku, jasno je da obuka koja je izvršena do sada nije dala očekivane rezultate. Ovo je djelimično zbog činjenice da više rukovodstvo relevantnih policijskih organa nije uključeno u pružanje obuke kao i zbog nedostatka fokusa na praktične aspekte koji se odnose na tretman pritvorenih lica.

22. Ukratko, Komitet priznaje napore koje su vlasti BiH uložile da iskorijene zlostavljanje od strane policije u skladu sa preporukama Komiteta sadržanim u izvještajima o prethodnim posjetama. Govoreći o ovome, da kažemo da nalazi Komiteta tokom ad hoc posjete 2021. godine jasno pokazuju da je zlostavljanje od strane policije i dalje ozbiljan problem, što zahtijeva od vlasti da preuzmu odlučniju akciju.

Prvo i prije svega, po mišljenju Komiteta na vlastima BiH je da razjasne da je odgovornost za iskorjenjivanje zlostavljanja na višem rukovodstvu ministarstava unutrašnjih poslova i policije. Vlasti BiH bi hitno trebale usvojiti Strategiju za iskorenjivanje zlostavljanje od strane policije koja treba uključiti sledeće elemente:

- Niko ne smije biti ostavljen u sumnji u pogledu opredijeljenosti organa na nivou države, Entiteta i kantona da se bore protiv nekažnjivosti. Stoga treba dati formalnu izjavu sa najvišeg političkog nivoa u kojoj će se poslati jasna poruka svim policijskim službenicima širom zemlje da mora biti nulta tolerancije za mučenja i ostale oblike zlostavljanja privedenih osoba uključujući fizičko zlostavljanje, prijetnje i verbalno zlostavljanje.
- Nadalje, svih 16 policijskih agencija bi trebale izraditi, ako to već nije urađeno, obuku za rukovodioce o vršenju policijskih ovlaštenja sa posebnim akcentom na teoretsko-praktičnim aspektima prevencije zlostavljanja na osnovu postojećih evropskih standarda i uzimajući u obzir specifičnosti složenog institucionalnog okvira BiH.

- U kontekstima gdje su istrage krivičnih djela usmjerene na dobijanje dokaza u vidu priznanja ili drugih informacija, Komitet je naglasio neophodnost promjene paradigme sa princip postupanja „od osumnjičenog do dokaza“ do principa koji se fokusira na „od dokaza do osumnjičenog“. Komitet je primijetio da upotreba tehnika ispitivanja u istražnom postupku nekih policija u Evropi poboljšava tokove informacija i komunikaciji smanjuje rizik od ljudske greške. Koristeći takve tehnike koje zagovaraju eminentni pravni i policijski stručnjaci u oblasti prevencije torture¹⁵ policija može efikasno sprečiti lažna priznanja.
- Po mišljenju Komiteta, specifična obuka o profesionalnim tehnikama ispitivanja u istražnom postupku bi trebala biti osmišljena i integrisana u nastavne planove i programe osnovne obuke svih policijskih službenika na nacionalnom nivou. Nadalje, svi policijski istražitelji i operativci policajci kojima se povjerava ispitivanje osumnjičenih, žrtava ili svjedoka trebaju proći naprednu stručnu obuku i kurseve obnavljanja znanja.¹⁶ Obuka bi trebala staviti poseban naglasak na pristup zasnovan na obavještajnom radu ifizičkim dokazima, čime bi se smanjilo oslanjanje on informacije i priznanja dobijena tokom ispitivanja u svrhu osiguranja osuđujuće presude.
- Nadalje, takođe treba uvesti sistem stalnog praćenja standarda i procedura policijskih ispitivanja kako bi se olakšala istraga svih navoda o lošem postupanju prema osumnjičenim. To bi zahtijevalo tačan zapis policijskih ispitivanja koji bi trebalo praviti elektronskom opremom za audio i video snimanje. Takođe bi trebalo biti propisano da se sistematski vodi evidencija o vremenu početka i završetka ispitivanja i svakom zahtjevu koji iznese privedena osoba tokom ispitivanja i osobama prisutnim tokom ispitivanja (vidi takođe tačku 44).
- “Smjernice o postupanju sa licima lišenim slobode” koje je izradila Kancelarija Vijeća Evrope u Sarajevu bi trebale biti usvojene kao obavezna uputstva za vođenje policijskih službenika pomoću konkretnih primjera i scenarija u svakoj fazi zadržavanja osoba lišenih slobode. Obavezna uputstva treba da budu zasnovana na postojećem zakonskom okviru i da uključuju poglavlja o svim oblastima u kojima se može pojaviti pitanje zlostavljanja, kao npr. primjena sredstava sputavanja i upotreba sile prilikom privođenja, tehnike ispitivanja, nadležnosti sudske policije, obezbjeđivanje osnovne zaštite, standardizacija procedura za prijavljivanje i istragu nedoličnog ponašanja policije i usvajanje mjera za zaštitu uzbunjivača.

15 Vidjeti u vezi s tim „Načela efikasnog informativnog razgovora u cilju istrage i prikupljanja informacija“ (Méndez principi) usvojena u maja 2021. godine na grupi eminentnih međunarodnih pravnih i policijskih eksperata na polju obavljanja policijskog posla i prevencije torture. Méndezove principe je od tada pozdravilo i citiralo nekoliko tijela Ujedinjenih nacija kao i Komitet.

16 Kritični elementi za kontinuirani profesionalni razvoj trebaju uključiti posvećenost rukovodstva, redovnu obuku za jačanje i obnavljanje znanja kako bi se poboljšale tehnike, ispravile greške i onima koji vode informativne razgovore predstavila najnovija relevantna istraživanja u oblasti ispitivanja u svrhu istrage.

Borba protiv zlostavljanja podrazumijeva blagovremeno prenošenje informacija o navodima o zlostavljanju nadležnim pravosudnim organima (vidjeti tačku 27.). Po mišljenju Komiteta, mora postojati jasno razumijevanje da se krivica za zlostavljanje proteže dalje od stvarnih počinitelja na svakoga ko zna, ili bi trebao znati, da je došlo do zlostavljanja, a ne učini ništa da to spriječi ili prijavi. Komitet smatra da treba podsticati pravilno ponašanje pripadnika policije prema pritvorenim licima, a posebno tako što će se više raditi da se ohrabre policajci da spriječe kolege da zlostavljaju pritvorena lica i da putem odgovarajućih kanala prijave sve slučajeve nasilja od strane kolege.

23. Komitet poziva vlasti BiH, a posebno ministarstva unutrašnjih poslova na nivou FBiH i RS i na kantonalnom nivou kao i Ministarstvo sigurnosti BiH da usvoji Strategiju za iskorenjivanje zlostavljanja od strane policije uzimajući u obzir detaljne napomene navedene u tački 22. ovog izvještaja, a posebno neophodnost da se:

- **da jasna izjava na najvišem političkom nivou policijskim službenicima iz svih policijskih agencija širom zemlje da postoji nulta tolerancija za mučenja i druge oblike maltretiranja i da će takva djela biti istražena i da će odgovorne osobe biti procesuirane i kada je prikladno sankcionisano shodno tome;**
- **integrišu tehnike profesionalnog informativnog razgovora u osnovne nastavne planove i programe obuke za sve policijske službenike i u programe usavršavanja za sve kriminalističke inspektore i operativce zadužene za ispitivanje osumnjičenih;**
- **uvede sistematično audio-video elektronsko snimanje svih policijskih razgovora, uključujući početno ispitivanje od strane operativaca u stanicu;**
- **usvoje obavezna uputstva na nivou svake policijske agencije o upotrebi sile i sredstva sputavanja, o postupanju i osnovnim mjerama zaštite osoba u policijskom pritvoru i profesionalnim tehnikama ispitivanja, sve u skladu sa “Smjernicama za postupanje sa licima lišenim slobode” koju je izradila Kancelarija Vijeća Evrope u Sarajevu.**

3. Efikasne istrage navoda o zlostavljanju

24. Efikasnost preduzetih aktivnosti kada se možda dogodilo zlostavljanje predstavlja integralni dio preventivnog mandata Komiteta s obzirom na implikacije koje te aktivnosti imaju na buduće ponašanje. Komitet je u svom izvještaju o periodičnoj posjeti 2019. godine dao nekoliko preporuka za poboljšanje efektivnosti istraga optužbi za zlostavljanje koje vode tužilaštva i kvalitet istraga koje provode relevantni interni nadzorni mehanizmi koji postoje na nivou svake policijske agencije u BiH.¹⁷ Tokom posjete 2021. godine, delegacija Komiteta je obavila nastavak ocjene upravnih i tužilačkih istraga u vezi navoda o maltretiranju posebno što se tiče ponašanja policijskih agencija u FBiH.

17 Vidi posebno tačku 28. izvještaja Komiteta o periodičnoj posjeti BiH 2019. godine, CPT/Inf(2021)21.

25. Delegacija je na početku posjete dobila informacije o statističkim podacima o krivičnim postupcima koje su pokrenula tužilaštva u cijeloj zemlji (tj. na državnom, entitetskom i kantonalnom nivou) protiv policijskih službenika iz svih 16 policijskih agencija u periodu od 1. januara 2019. do 30. juna 2021. godine u vezi sa slučajevima navodnog maltretiranja pritvorenih lica.¹⁸ Ukupno je podneseno 109 krivičnih prijava (za 176 policijskih službenika), od kojih se 42 odnosi na naredbu za provođenje istrage (za 71 policijskog službenika),¹⁹ 23 slučaja se odnose na prekid istrage (za 45 policijskih službenika),²⁰ a u 16 slučajeva je podignuta optužnica (za 21 osobu). Nadalje, u dva slučaja je sud oslobodio policajce dok je u 13 slučajeva utvrđeno da su policajci krivi (21 policajca).²¹

Slično, u periodu od 1. januara 2019. godine do 30. juna 2021. godine je bilo 16 žalbi koje su primili i istražili policijski interni nadzorni mehanizmi (tj. jedinice za profesionalne standarde ili JPS²²) policije Kantona Sarajevo u vezi slučajevima navodnog maltretiranja i uvredljivog ponašanja policijskih službenika.

26. Delegacija je pregledala svih 16 istražnih spisa Tužilaštva Kantona Sarajevo u periodu od januara 2019. godine do juna 2021. godine, kao i 9 od 16 slučajeva navodnog fizičkog zlostavljanja koje je istraživala JPS Kantonalne policije Sarajevo u istom vremenskom periodu. Dalje, održani su sastanci sa predsjednikom Visokog sudskog i tužilačkog vijeće (VSTV) na kojima se razgovaralo o realizaciji prethodnih preporuka koje je dao Komitet u ovoj oblasti kao i o glavnim preprekama koje ometaju efikasnu tužilačku istragu slučajeva navodnog policijskog zlostavljanja i potrebnim obukama u vezi sa ovim. Predsjednik VSTV-a je prepoznavao važnost podizanja svijesti svih tužilaca o preporukama Komiteta u ovoj oblasti i o obezbjeđivanju uslova da se uspostavi efikasna metodologija u cijeloj zemlji. U FBiH se treba pozivati na obavezno uputstvo Federalnog tužioca FBiH iz juna 2007. godine²³ u kome se ističe potreba da se pokrene brza, temeljita i nezavisna istraga o svim navodima o policijskom maltretiranju o kome se dobije saznanje. Međutim, čini se da se instrukcija provodi samo povremeno.

18 Tj. u vezi sa sledećim krivičnim djelima iz KZ FBiH i RS: čl. 172. (teška tjelesna ozljeda); čl. 173 (lahka tjelesna ozljeda); čl. 179 (protupravno lišenje slobode); čl. 181 (iznuđivanje iskaza); čl. 182 (zlostavljanje u obavljanju službe); čl. 183 (ugrožavanje sigurnosti) KZ FBiH; čl. 131 (teška tjelesna povreda); čl. 132 (laka tjelesna povreda); čl. 141 (prinudno priznanje); čl. 143 (protivpravno lišenje slobode); čl. 149 (mučenje, zlostavljanje i ponižavajući tretman) ZK RS.

19 Shodno članu 231 ZKP-a

20 Shodno članu 239 ZKP-a

21 Sve izrečene kazne su bile uslovne u trajanju od 5 do 11 mjeseci

22 JPS je skraćenica za *Jedinicu za profesionalne standarde*

23 Uputstvo A-234/07 izdato 22. juna 2007. godine i obavezujuće je za sve kantonalne tužioce.

27. Delegacija je analizirala nastavak postupka koji je navela u izvještaju za posjetu 2019. godine o navodnom maltretiranju više osoba od strane Kantonalne policije Sarajevo.²⁴ Kantonalno tužilaštvo Sarajevo je 1. novembra 2018. godine podiglo krivičnu prijavu i dobilo odgovore advokata tuženih i Federalnog tužilaštva FBiH. Kantonalno tužilaštvo je od JPS-a zatražilo informacije o ishodu njenih istraga, medicinsku dokumentaciju tri dodatne potencijalne žrtve (prijave podnesene 3. juna 2020. godine) kao što je uputilo i zahtjev za informacije Kantonalnoj policiji o prisustvu policijskih službenika različitih agencija u njihovim prostorijama u vrijeme na koje se odnose tvrdnje. U svjetlu dobijenih informacija²⁵ je donijeto rješenje od strane Kantonalnog tužilaštva 11. avgusta 2020. godine u kome je zaključeno da raspoloživi dokazi ne daju dovoljno osnova da bi se naložila zvanična istraga o tvrdnjama.²⁶

Delegacija Komiteta je utvrdila da istraga nije bila ni brza ni temeljita. Na primjer, Kantonalnom tužilaštvu je trebalo pet mjeseci da zatraži od JPS-a informacije o ishodu njene istrage ovog slučaja (vidi tačku 34.). Dalje, tužilaštvo nije napravilo nikakve proaktivne korake da obavi razgovor sa navodnim žrtvama, razjasni istinitost foto-dokumentacije koju je dostavio njihov advokata ili se obrati drugim potencijalnim svjedocima i žrtvama.²⁷ Ovo je još više iznenađujuće u svjetlu činjenica da su dva tužioca iz istog tužilaštva bilavjerovatno prisutna u prostorijama Centra sudske policije u Kantonu Sarajevo u vrijeme kada se navodno desilo zlostavljanje dana 26. oktobra 2018. godine. Odluka glavnog kantonalnog tužioca koju je donio u avgustu 2021. godine da ponovo otvori slučaj, kao odgovor na žalbu koju je uložio advokat žrtava,²⁸ je pozitivan korak, ali je ta istraga ozbiljno otežana lošom istragom koja je vođena odmah nakon navodnog zlostavljanja.

28. Delegacija je takođe analizirala istražni dosije koji se odnosi na navodno zlostavljanje i izvlačenje priznanja od osobe pozvane na informativni razgovor dana 25. aprila 2018. godine u policijskoj stanici u Dom policije FBiH.²⁹ Uvidom u istražne radnje se vidjelo da je spis bio odmah otvoren 27. aprila 2018. godine, nakon što ga je navodna žrtva prijavila Kantonalnom tužilaštvu Sarajevo i da je donesena konačna odluka 23. decembra 2020. godine u kojoj je zaključeno da se relevantne činjenice ne mogu utvrditi kako bi se odredilo pokretanje krivične istrage. Ispitivanje slučaja pokazalo je da nedostatak informacija i dokaza koje je prikupilo Kantonalno tužilaštvo je mogao biti prevaziđen preduzimanjem rigoroznijih istražnih radnji. Na primjer, iako je žrtva bila fizički prisutna u prostorijama Kantonalnog tužilaštva samo dva dana nakon navodnog zlostavljanja, sa njom nije obavljen razgovor. Dalje, nikada nije naređeno forenzičko vještačenje da bi se ocijenilo postojanje i kompatibilnost povreda sa navodnim zlostavljanjem.

24 Vidi tačke 24. i 25. Izvještaja Komiteta o periodičnoj posjetiti BiH 2019. godine, CPT/Inf (2021) 21.

25 Kao što je rečeno u tački 34., JPS je zaključila da nije bilo elemenata koji bi podržali kredibilitet tvrdnji.

26 Paralelno sa tim, Ustavni sud BiH, koji je obaviješten od strane istog advokata, je donio 07.07.2021. odluku kojom stigmatizuje kršenje prava žrtve u svjetlu neblagovremene prirode istrage i zahtijeva da bude obaviješten u roku od tri mjeseca o preduzetim koracima za sprovođenje efikasne istrage o činjenicama koje su se dogodile u novembru 2018. godine. Ustavni sud BiH je 26. januara 2022. godine donio još jednu odluku navodeći da Kantonalno tužilaštvo Sarajevo nije postupilo po svojoj prethodnoj odluci od jula 2021. godine jer nije provelo nikakve dalje istražne radnje u odnosu na gore pomenute tvrdnje.

27 Tj. više od 40 osoba je bilo uhapšeno ili pozvano zbog ubistva dva policajca u danima nakon tog tragičnog događaja.

28 Glavni kantonalni tužiolac je tražio da se preduzmu dalje istražne radnje.

29 Delegacija Komiteta je takođe razgovarala sa navodnom žrtvom zlostavljanja i opisala tvrdnje žrtve u svom izvještaju o posjeti 2019. godine. Vidjeti s tim u vezi tačku 12. izvještaja o periodičnoj posjeti Komiteta BiH 2019. godine, CPT/Inf (2021) 21.

29. Što se tiče preostalih 14 tužilačkih istražnih spisa koje je delegacija Komiteta pregledala, tri predmeta se mogu ocijeniti kao primjeri dobre prakse u pogledu pravovremenosti i temeljitosti istrage. Međutim, to je uglavnom bilo zbog lakoće s kojom je bilo moguće pribaviti dokaze i direktne prirode predmeta.

Na primjer, u vezi s jednim predmetom u kojem je osumnjičeni za krivično djelo navodno fizički maltretiran u toku ispitivanja u policijskoj stanici Novi Grad, Sarajevo, 27. aprila 2017. godine, Kantonalno tužilaštvo je odmah naredilo izuzimanje CCTV snimaka od dotične policijske stanice i uspjelo je dobiti dokaze o neutemeljenoj prirodi tvrdnji.³⁰

Nadalje, u vezi sa slučajem navodnog fizičkog maltretiranja osobe od strane policijskog službenika dana 02.10.2019. godine ispred zgrade Kantonalnog suda, na koje je ukazala sudska policija, nadležni tužilac je odmah naredio izuzimanje CCTV snimaka i pribavio važan dokaz koji je potvrdio navode te je naredio i okončao istragu u relativno kratkom roku.³¹

Konačno, u vezi sa poznatim slučajem o kome se mnogo pisalo u vezi maltretiranja jednog građanina u Mostaru koga su slobode lišila dva policijska službenika policije Hercegovačko-neretvanskog kantona 10. aprila 2021. godine.³² Činjenica da je navodno zlostavljanje bilo pokriveno CCTV kamera u obližnjoj zgradi doprinijela je ubrzanju istrage kod Hercegovačko-neretvanskog kantonalnog tužilaštva i podizanju optužnice protiv dvojice policajaca u oktobru 2021. godine kao i početku suđenja.³³

30. Kad smo kod ovoga, u pogledu preostalih 11 slučajeva istrage ne može se smatrati da su istrage efikasno provedene. Slučajevi su bili složeniji od onih koji su ispitani u tački 29., a dokaze je bilo teže obezbijediti. Spisi o istragama otkrivaju nedostatak proaktivnog pristupa korištenju posebnih istražnih radnji (kao što su određivanje forenzičkih medicinskih pregleda žrtava), formalistički stav u komunikaciji sa policijskim nadzornim mehanizmima kao i drugim tužiocima koji su vodili paralelne istrage o istim događajima. Istrage su brzo gubile zamah čak i kada su bile odmah pokrenute. Na primjer:

- privedena osoba tvrdi da joj je policijski inspektor upućivao verbalne prijetnje u toku ispitivanja 22. oktobra 2019. godine što je prijavila istoga dana kantonalnom tužilaštvu³⁴ i ovu navodnu žrtvu je istog dana tužilac saslušao kao svjedoka. Tužilac se nakon ovog brzog reagovanja ograničio na traženje informacija od JPS-a o ishodu njene istrage a JPS je u dopisu odgovorila 28. januara 2020. godine da nisu postojale nepravilnosti. Nakon toga nisu preduzete dalje istražne radnje;

30 Ove povrede su zapravo bile rezultat samopovređivanja pritvorenika.

31 Tj. u januaru 2020.

32 Osoba je bila uhapšena na ulici zbog kršenje policijskog sata uvedenog zbog epidemije COVID-a.

33 Dvojicu policijskih službenika je takođe odmah suspendovala sama Policija Hercegovačko-neretvanskog kantona i suđenje je počelo 13. oktobra 2021. godine na Hercegovačko-neretvanskom kantonalnom sudu.

34 Navodna žrtva se odmah po puštanju na slobodu obratila Upravi policije MUP-a Kantona Sarajevo gdje je podnijela službenu prijavu protiv policijskih službenika poimence. Kantonalni tužilac ga je pozvao na razgovor sledeći dan.

- U vezi sa prijavom koju je podnio advokat žrtve³⁵ u vezi navodnog zlostavljanja koje se dogodilo u jednoj policijskoj stanici 6. marta 2020. godine, zajedno sa nalazom o pretrpljenim povredama,³⁶ kantonalni tužilac je 4. juna 2020. godine zatražio odgovarajući policijski dnevnik o pritvorenim licima i naložio forenzički medicinski pregled 10. jula 2020. godine da bi isključio mogućnost da su povrede u stvari vezane za samopovređivanje. Paralelno s tim, vodila se još jedna krivična istraga u vezi sa istim incidentom, a u vezi sa zloupotrebom policijskih ovlašćenja ove dvojice policijskih službenika, što je dovelo do rasipanja napora i ključnih informacija. Nakon prvog kratkog razgovora sa žrtvom od strane tužioca 18. decembra 2020. godine istraga u vezi fizičkog maltretiranja je zatvorena i ponovo otvorena kada je glavni kantonalni tužilac dao precizna uputstva o načinu obavljanja razgovora sa žrtvom. Drugi razgovor je obavljen 23. juna 2021. od strane tužioca i razjašnjeno je više detalja u vezi sa navodnim zlostavljanjem. Oba krivična predmeta su konačno spojena u julu 2021, ali još nije bilo prikupljeno dovoljno elemenata za dokazivanje krivične odgovornosti policajaca. Dalje je tužilac takođe propustio priliku da identifikuje bitnog očevidca navodnog maltretiranja sa kojim je JPS razgovarala tokom svoje autonomne istrage, ali te informacije nikada nisu dostavljene tužiocu.³⁷ Slučaj je bio primjer krajnje formalističkog i birokratskog pristupa istrazi, a i nedostatka koordinacije između tužilaštva i JPS.

31. Kao što je pomenuto u tački 25., delegacija Komiteta se takođe sastala sa predstavnicima mehanizam unutrašnjeg nadzora Kantonalne policije Sarajevo (tj. JPS ili *Jedinica za profesionalne standarde*) koja je nadležna za istragu pritužbi za nedolično ponašanje policije koje su podnijeli ili građani ili tužilaštvo. JPS koju čini pet viših policijskih službenika je u obavezi da u roku od 30 dana dostavi odgovor na pritužbu ili u roku od tri mjeseca na žalbu upućenu drugostepenom organu (odnosno Odboru za žalbe Skupština Kantona Sarajevo).

32. Pregledom devet pritužbi i istražnih spisa povezanih sa navodnim policijskim nedoličnim ponašanjem prema privedenim osobama od početka 2019. godine je otkriveno da su neki slučajevi bili efikasno istraženi dok drugi nisu. Posebno je analiza pokazala da je u slučaju postojanja jasnih dokaza (kao što su CCTV snimci) JPS bila u stanju to utvrdi činjenice na brz i efikasan način. Kad smo kod toga, izgleda da se, u slučaju kompleksnijih predmeta koji zahtijevaju unakrsna ispitivanja svjedoka, utvrđivanje kompatibilnosti povreda sa navodima, JPS oslanjala uglavnom na svjedočenja koja su davali policajci i na pisane izvještaje koje su pravili policijci o navodni incidentima. Nadalje, delegacija Komiteta je takođe primijetila formalistički i pasivni pristup JPS-a u njenoj komunikaciji i razmjeni informacija sa tužilaštvima u vezi ključnih aspekata istrage.

Na primjer, u vezi sa pritužbom koju je podnio roditelj navodne žrtve koja je tvrdila da je policija 22. septembra 2020. godine udarala rukama i nogama za vrijeme privođenja, JPS je uspjela blagovremeno osigurati CCTV dokaze i opovrgnuti optužbe kao neosnovane.

35 Kivična prijava je podnesena 17. marta 2020.

36 Dotična privedena osoba je tvrdila da su je udarali nogama i rukama dok je ležala na podu vezana liscama i da je zadobila povrede glave i tijela. Ljekarsko uvjerenje koje je izdao Dom zdravlja Kliničkog centra Sarajevo je potvrdio povrede glave i grudnog koša navodne žrtve bez ikakvih uzročnih veza sa njihovim porijeklu.

37 Advokat žrtve je istovremeno podnio pritužbe i Kantonalnom tužilaštvu u Sarajevu i JPS-u.

Nadalje, u vezi sa slučajem navodnog fizičkog maltretiranja koje je izvršila patrola policije Kantona Sarajevo na ulici u toku operacije u vezi s trgovinom drogama.³⁸ JPS je proglasila pritužbu neosnovanom na osnovu iskaza nadležnih policijskih službenika i njihovih pisanih izvještaja o operaciji. Međutim, nije uspjela da razgovara sa dva važna očevidca na koje je ukazala žrtva kao ni da pribavi CCTV snimak sa obližnje zgrade.

33. Jedan slučaj je takođe pokazao nedostatak komunikacije između JPS i tužilaštava u odnosu na istragu iz tačke 30., što je rezultiralo paralelnim nedjelotvornim istragama koje su vodili JPS i tužilaštava.³⁹ Istraga koju je JPS vodio na lagovremen i efikasan način je dovela do otkrića ključnih svjedoka koji su bili prisutni u vrijeme incidenta u policijskoj stanici koji su potvrdili navode o zlostavljanju privedenih osoba. Međutim, ova ključna informacija nikada nije saopštena tužiocu u kontekstu njegove krivične istrage koja je, kao što je navedeno u tački 30., bila neuvjerljiva.

34. Delegacija Komiteta je takođe ispitala istrage koje se provela JPS u poznatom slučaju mučenja i maltretiranja opisanog u tački 27. koji se dogodio 26. oktobra 2018. godine u Centru sudske policije u Kantonu Sarajevo. JPS je zaključio 9. maja 2019. godine da nije bilo dovoljno elemenata da potkrepe navode.⁴⁰ Analiza svih istražnih radnji koje su preduzeli JPS i Odbor za žalbe Skupštine Kantona Sarajevo je dovela do zaključka da JPS nije započeo istragu na proaktivan način, već kao reakciju na novinski članak (tj. tek u februaru 2019. godine). Istraga koja je provedena se takođe ne može smatrati temeljitom: sa nekim od žrtava nije obavljen razgovor jer su bile u pritvoru (u vezi sa različitim krivičnim prijavama) i to je JPS smatrala nespojivim sa njenim krivičnim postupkom. Dalje, nije određen pretres policijskih prostorija kako bi se otkrilo postojanje sredstava koja bi mogla biti korištena za zlostavljanje iako se navodno zlostavljanje odigralo u istoj zgradi u kojoj se nalazi JPS. Konačno, JPS je brzo došla do zaključka da su povrede koje je zadobila jedna od žrtava zapravo povezane sa prethodnom tučom u restoranu na Palama (bez određivanja vještačenja). JPS je uglavnom zasnivala svoje zaključke na razgovoru obavljenom sa policijskim službenicima, koji su negirali navode, te na činjenici da su sve žrtve potpisale relevantne "zapisnike o ispitivanju" bez bilo kakvih primjedbi na njihov tretman 26. oktobra 2018. godine.

35. Komitet je sa zadovoljstvom konstatovao otvorenost i konstruktivno obećanje predsjednika VSTV-a da se poboljša efikasnost istraga optužbi za zlostavljanje koju provode tužilaštva. Nalazi posjete 2021. godine ukazuju na neophodnost donošenja konkretne metodologije za tužioce i mehanizme unutrašnjeg nadzora (JPS) u istrazi navoda o maltretiranju.

38 Hitna pomoć Kantona Sarajevo je obavijestila JPS da je jedna od ovih osoba zatražila medicinski pomoć nakon puštanja iz pritvora i da se žalila da joj je policija nanijela povrede.

39 Advokat žrtava je podnio pritužbu i kantonalnom tužilaštvu 9. marta 2020. godine i JPS-u 16. marta 2020.

40 Odbor za tužbe Skupštine Kantona Sarajevo je potvrdio zaključak JPS-a 9. maja 2019. godine.

Komiteta smatra da Metodologija za vođenje istraga navoda o mučenju i zlostavljanju od strane policije (Metodologija) treba biti usvojena kao obavezujuća instrukcija VSTV-a kao i ministarstava unutrašnjih poslova na entitetskom i kantonalnom nivou kao i Ministarstva sigurnosti BiH. Metodologija treba da pruži praktične smjernice, između ostalog, o pitanjima kao što su obezbjeđivanje dokaza i razgovor sa svjedocima, žrtvama i počiniocima u slučajevima zlostavljanja, trenutno reagovanje na optužbe i argumentovane tvrdnje, rješavanje pitanja dvostruke lojalnosti kada se suoče sa svjedočenjima zdravstvenog osoblja i tzv. „plavim zidom“ u smislu lojalnosti među policajcima koji u praksi daju identične i usklađene izjave. Nadalje, treba preduzeti mjere kako bi se osiguralo da svi tužioci i istražitelji koji imaju interne nadzorne mehanizme (JPS) budu pravilno obučeni i primjenjuju obavezujuće instrukcije iz Metodologije za vođenje istraga mučenja i zlostavljanja. Usvajanje Metodologije ne bi trebalo da isključuje obavezu vlasti BiH da ulažu napore u poboljšanje efikasnosti istraga navoda o zlostavljanju u svjetlu preporuka Komiteta o ovoj temi uključenih u izvještaj Komiteta za 2019. godinu.⁴¹

Komiteta preporučuje da vlasti BiH, odnosno VSTV i relevantna Ministarstva unutrašnjih poslova na entitetskom nivou i Ministarstvo sigurnosti BiH preduzmu efikasne korake u svjetlu gore navedenih primjedbi i obavijeste Komitet o mjerama koje su preduzete u pravcu poboljšanje efektivnosti tužilačkih i upravnih istraga tvrdnji o zlostavljanju na nacionalnom nivou.

41 Pogledati posebno tačke 25. i 27. izvještaja o periodičnoj posjeti 2019. godine BiH, CPT/Inf (2021) 21.

4. Mehanizmi zaštite protiv zlostavljanja

a. Uvod

36. Zakonski okvir koji reguliše formalne zakonske mehanizme zaštite protiv zlostavljanja koje zagovara CPT (tj. prava na pristup advokatu i ljekaru i pravo da se o pritvoru obavijesti član porodice ili treća osoba) nije promijenjen od posjete 2019. godine i reguliše ga član 5 državnog i entitetskih zakona o krivičnom postupku (ZKP)⁶. Pored toga, postoje posebna uputstva o postupanju sa licima lišenim slobode na nivou svake policijske agencije⁴².

CPT posebno napominje da je Kantonalna policija Sarajevo radila na novom uputstvu zasnovanom na standardima Komiteta. Nadalje, Kancelarija Vijeća Evrope u Sarajevu izradila je "Smjernice za postupanje sa osobama lišenim slobode u zatvorenom okruženju" koje nekoliko policijskih agencija koristi u svojim nastavnim planovima i programima za obuku policijskih službenika.⁴³

37. Tokom posjete 2021. godine, delegacija CPT-a je posebnu pažnju posvetila mehanizmima zaštite koje su, osumnjičenim za krivična djela, pružile odgovarajuće policijske agencije tokom lišavanja slobode. Pritom je izvršena unakrsna provjera računa intervjuisanog pritvorenog lica u skladu sa evidencijom pritvora u odgovarajućim policijskim stanicama. Nadalje, u svakoj posjećenoj policijskoj ustanovi izvršen je statistički i kvalitativni pregled sastavljanja i sadržaja evidencije o pritvoru.

b. obavještenje o pritvoru

38. Većina osoba koje je delegacija intervjuisala izjavila je da je imala mogućnost da obavesti treću stranu o pritvoru ubrzo nakon prijema u policijsku stanicu. S tim u vezi, u brojnim slučajevima pritvorena lica su navodila da su njihovi zahtjevi za obavještanje člana porodice ili treće osobe odbijeni od strane policijskih službenika. Nadalje, nekoliko stranih državljana, pritvorenih u raznim dijelovima zemlje, navelo je da policijski službenici odbili njihove zahtjeve za obavještanje konzularnog organa⁴⁴.

CPT poziva vlasti Bosne i Hercegovine da osiguraju da svim osobama lišenim slobode od strane policije, iz bilo kojeg razloga, bude omogućeno pravo da obavijeste bliskog srodnika ili treću osobu po svom izboru o svojoj situaciji od samog početka lišenja slobode (to jeste, od momenta kada su privedeni u policijsku stanicu). Policijski službenici bi uvijek trebalo da bilježe u pisanom obliku da li je ili nije obavještanje bilo obavljeno u svakom pojedinačnom slučaju, uz navođenje tačnog vremena obavještanja i identiteta osobe koja je kontaktirana. Dalje, pritvorene osobe trebaju dobiti povratnu informaciju o tome da li je njihov bliski srodnik ili druga osoba obaviještena o njihovom pritvoru.

c. pristup advokatu

39. CPT podsjeća da je, prema iskustvu, u periodu neposredno nakon lišenja slobode – i, a fortiori, tokom kojeg je osoba podvrgnuta policijskom ispitivanju u okviru istražnog postupka – rizik od zastrašivanja i zlostavljanja na vrhuncu. Shodno tome, mogućnost da osobe koje su

⁴² Posebno pogledati paragraf 28 izvještaja o periodičnoj posjeti BiH CPT/Inf (2021) iz 2019. godine.

⁴³ Npr. Policija RS, kao i Sudska policija FBiH i RS.

⁴⁴ Na primjer, u otprilike 10% relevantnih predmeta koji su razmotreni evidencijama o pritvoru.

privedene u policiju imaju pristup braniocu tokom tog perioda predstavlja osnovnu zaštitu od zlostavljanja. Postojanje te mogućnosti koja je jasno propisana članom 5. ZKP-a, imaće odvratajući efekat na one koji žele da maltretiraju pritvorena lica; štaviše, branilac je u dobroj poziciji da preduzme odgovarajuće mjere ako se zlostavljanje zaista dogodi.

Uprkos ponovljenim preporukama koje je CPT dao nakon prethodnih posjeta, brz pristup braniocu, kao osnovnoj mjeri zaštite (po službenoj dužnosti ili po sopstvenom izboru) od samog početka lišenja slobode uglavnom ostaje nesprovedena. Nije neuobičajeno da policijski službenici, posebno iz kantonalnih policijskih agencija, odbiju ili odgađaju zahtjev privedenih lica da kontaktiraju branioca tokom prvih 24 sata policijskog zadržavanja. Neki policijski inspektori su delegaciji naveli da ne smatraju da se ova mjera zaštite može primijeniti u prvih 24 sata policijskog pritvora. Nije iznenađujuće da se velika većina lica lišenih slobode odrekla prava na pomoć branioca u prvoj fazi policijskog pritvora, što je prikazano u evidenciji pritvora⁴⁵. Osumnjičenim za krivična djela je ponuđena mogućnost da im branilac pomogne samo u periodu saslušanja od strane tužioca (tj. 24 sata nakon lišenja slobode) i samo u slučajevima obavezne odbrane⁴⁶

Štaviše, obično nije bilo moguće da se osoba nasamo konsultuje sa svojim braniocem prije nego što se pojavi pred tužiocem ili sudijom.⁴⁷

40. ZKP jasno predviđa da advokati/branioci po službenoj dužnosti pomažu osumnjičenima za krivična djela u fazi krivičnog postupka, imenuje se na zahtjev tužioca sudiji za prethodni postupak.⁴⁸ U vrijeme posjete 2021. godine, nekoliko osoba se žalilo na rad advokata po službenoj dužnosti, i to u Kantonu Sarajevo, pasivnost prema njihovim navodima o zlostavljanju ili traženje dodatnih novčanih sredstava. Nadalje, u nekoliko izolovanih slučajeva u kojima su osumnjičeni za krivična djela zatražili pomoć pravnog zastupnika, relevantne evidencije pritvora nisu sistematski pokazivale korake preduzete da se stupi u kontakt sa advokatom po službenoj dužnosti (ili privatnim advokatom), niti kada je advokat došao u policijsku stanicu.

CPT želi podsjetiti da je svaki pokušaj da se osobe u pritvoru spriječe da ostvare svoje pravo na pristup advokatu nezakonit. Pravo na pristup advokatu mora uključivati pravo svakog pritvorenog lica da nasamo razgovara sa svojim advokatom od samog početka lišenja slobode. Dotična osoba u principu treba da ima pravo na prisustvo advokata tokom bilo kakvog intervjuja,⁴⁹ bilo da je to prije ili nakon optužbe, a odricanje prava na pravnu pomoć treba biti potpisano od strane pritvorenog lica odnosno da ne želi da iskoristi svoje pravo na pristup advokatu.

⁴⁵ Na primjer, u Policijskoj stanici Zenica nijedan od 219 osumnjičenih za krivična djela koji su privedeni od 1. maja do 21. septembra 2021. godine nije zatražio pomoć advokata. Slično, u Policijskoj stanici Ilidža u Sarajevu samo šest od 109 pritvorenih osumnjičenih za krivična djela zatražilo je pomoć advokata.

⁴⁶ U skladu sa članom 59. ZKP osumnjičeni mora imati branioca već prilikom prvog ispitivanja ako je nijem ili gluh ili ako je osumnjičen za krivično djelo za koje se može izreći kazna dugotrajnog zatvora (tj. preko tri godine zatvora).

⁴⁷ Suprotno odredbama člana 62. stav 2. ZKP.

⁴⁸ Na osnovu člana 5. stav 2.; 7, stav 2, 59 i 60 ZKP. Dužnost policije je da zahtjev za imenovanje branioca po službenoj dužnosti prosljeđuje nadležnom tužiocu i sudiji za prethodni postupak koji odlučuje o podobnosti osumnjičenog za krivično djelo uz pomoć branioca po službenoj dužnosti.

⁴⁹ Navedeno, takođe, uključuje svaki razgovor/saslušanje koje obavlja ovlašćeni službenik za sprovođenje zakona kako je predviđeno članom 92. stav 1. ZKP.

d. pristup ljekaru

41. Pravo na pristup ljekaru još uvijek nije priznato kao zakonsko pravo u relevantnom ZKP. Svih 16 relevantnih uputstava o postupanju sa licima lišenim slobode predviđa hitnu medicinsku pomoć licima lišenim slobode u pritvoru kao i na njihov zahtjev⁵⁰.

U principu, sa izuzetkom hitne medicinske pomoći, licima lišenim slobode omogućen je pristup ljekaru samo radi izdavanja potvrde o povredama (vidi stav 20) a na zahtjev pravosudne policije ili u svrhu uvrštavanja takve potvrde u zdravstveni karton po prijemu u zatvor. U tom smislu, od suštinskog je značaja da se ulože dodatni naponi kako bi se osiguralo da se takvi pregledi provode povjerljivo, na primjer, angažovanjem sigurnih soba u bolnicama i osiguravanjem da policajci u pratnji ne čuju i – osim ako dotični ljekar izričito zahtijeva drugačije u datom slučaju – budu prisutni prilikom fizičkog pregleda pritvorenih lica kako je jasno navedeno u gore navedenom memorandumu između Kliničkog centra Sarajevo i Kantonalnog tužioca od 8. oktobra 2019. godine (stav 20). Nadalje, u nekim slučajevima pritvorena lica navode da su bili vezani liscama tokom obavljanja ljekarskog pregleda.

CPT još jednom poziva vlasti da usvoje specifične zakonske odredbe o pristupu ljekaru tokom policijskog pritvora⁵¹. Dalje, mora se garantovati povjerljivost medicinskih podataka tokom pregleda pritvorenika, kao i u slučaju medicinske dokumentacije. Došlo je vrijeme da vlasti Bosne i Hercegovine osiguraju da se ova prava efikasno implementiraju u cijeloj zemlji. Konačno, Komitet smatra da u principu nema opravdanja da se pritvorena lica pregledaju sa liscama na rukama, posebno u odsustvu pojedinačne procjene bezbjednosnog rizika.

e. informacije o pravima

42. Kao što je bio slučaj tokom prethodnih posjeta, većina pritvorenih lica sa kojima je delegacija razgovarala bila je usmeno obaviještena o svojim pravima u trenutku dolaska u policijsku stanicu, što potvrđuje relevantna rubrika o evidenciji pritvora. Uz to, nijedna pisana brošura nije uručena niti pokazana osobama na bosanskom/hrvatskom/srpskom ili na stranom jeziku prema potrebi. Viši policijski službenici su delegaciji rekli da zapisnik o lišenju slobode, sastavljen prilikom prijema u policijsku ustanovu i potpisan od strane osumnjičenog za krivično djelo, služi kao pisana potvrda o informacijama o pravima predviđenim članom 5. ZKP. Dalje, nekoliko migranata, koje je Granična policija lišila slobode, navodno su od policijskih službenika dobili samo usmene informacije o svojim pravima i to na bosanskom jeziku.

CPT ponavlja preporuku da BiH vlasti preduzmu korake kojima će se osigurati da sva pritvorena lica budu obaviještena, uključujuću u pisanoj formi na odgovarajućem jeziku koji razumiju, o svojim pravima od samog početka toka pritvora (tj. od trenutka kada su u obavezi da ostanu u policiji). Navedeno bi se trebalo osigurati pružanjem jasnih usmenih informacija na samom početku, koje će se što prije (odnosno odmah po dolasku u policijske prostorije) dopuniti dostavljanjem pisanog obrasca u kojem se na direktan način navode njihova prava. Nadalje, Komitet takođe preporučuje da se sastave pisani informativni listovi, sa jasnim osvrtom na pravo pritvorenog lica da obavijesti treću

⁵⁰ Međutim, jedino je uputstvo RS predviđalo neophodnost da osumnjičene do bolnice vodi druga policijska jedinica a ne ona koja je izvršila hapšenje osumnjičenog.

⁵¹ Vidjeti, između ostalog, CPT/Inf (2013) 25, stav 27, CPT/Inf(2012) 15, stav 20 i CPT/Inf (2016) 17, stav 27.

stranu i da pristupi advokatu, kako je navedeno u članu 5 ZKP-a i da listovi budu dostupni na jezicima koji su najčešće u upotrebi.

f. evidencija o pritvoru

43. Uputstvom o popunjavanju evidencije o pritvoru predviđeno je da svi podaci budu blagovremeno, jasno i tačno evidentirani od strane nadležnog policijskog službenika i da svaka stranica mora imati pečat i potpis višeg policijskog službenika. Evidencija o pritvoru u posjećenim policijskim ustanovama je općenito loše održavana (npr., obrasci koje su potpisali pritvorenici bez ikakvih jasnih naznaka o tome šta potpisuju, obrasci ostavljeni prazni ili nepotpuni), viši službenici loše vrše kontrolu kvalitete ove evidencije. Nadalje, važni događaji u lancu pritvora (rubrika br. 43) osumnjičenih za krivična djela, kao što je pratnja u bolnicu, često nisu pravilno evidentirani u relevantnoj rubrici evidencije o pritvoru, o pratnji i kretanju lica lišenih slobode.

Uputstvo o popunjavanju evidencije o pritvoru jasno propisuje da se u polja (rubrike br. 39, 40, 41, 42) upisuju vrijeme i sat pružanja određene mjere zaštite, kao i podaci o njihovom obezbjeđenju i povratne informacije, kao što je vrijeme kontaktiranja advokatske komore ili advokata, obavještanje o pritvoru trećeg lica, odlazak kod ljekara. Ovi detalji nisu bili evidentirani. Nadalje, polje (rubrika br. 43) o svim ostalim događajima, uključujući sva kretanja, transfer, kontakte sa osobama, obezbjeđivanje hrane i pića itd., često nisu bili evidentirani.

CPT ponavlja preporuku da vlasti BiH preduzmu mjere kako bi osigurale da evidencije o pritvoru osoba lišenih slobode u policijskim stanicama daju potpun i tačan prikaz svih značajnih događaja koji se dešavaju tokom perioda koje je pritvoreno lice provodi u policijskom pritvoru. Posebno treba voditi računa o tačnom evidentiranju vremena zvaničnog početka lišenja slobode, vremena kada se kontaktira aadvokat/branilac po službenoj dužnosti ili privatno, vrijeme kada je imenovani advokat službeno određen⁵² i vrijeme/na kada advokat zapravo dolazi u policijsku stanicu.

g. policijski intervjui

44. Na početku posjete, visoki dužnosnici Kantonalne policije Sarajevo obavijestili su delegaciju da je veliki broj policijskih službenika prošao aktivnosti obuke o tehnikama istražnog ispitivanja⁵³. Tokom posjete 2021. godine, delegacija CPT-a je utvrdila da su osumnjičeni često intervjuisani dok su bili vezani liscama ili dovedeni u stresne položaje (kao što je stajanje ispred zida ili vezani liscama za radiator). Nadalje, stigle su brojne tvrdnje o pogrdom jeziku, uvredama, kao i prijetnjama i manipulativnim frazama koje su im uputili policijski službenici tokom intervjua⁵⁴. Konačno, u uglu kancelarije Policijske stanice Ilidža, delegacija CPT-a je zatekla bejzbol palicu.

⁵² Vrijeme hapšenja ili odgovora na poziv u krivičnom postupku.

⁵³ Od 2018. godine oko 170 policijskih službenika. Predmetnu obuku vodili su akademski profesori kriminologije sa Univerziteta u Sarajevu.

⁵⁴ Takvi razgovori su obavljani u skladu sa članom 91. stav 1. ZKP-a, a policijski službenici su bili ovlašteni od strane nadležnog tužioca.

45. Što se tiče audio i video snimanja policijskih razgovora, uprkos obavezi nadležnih⁵⁵ da opreme određene prostorije za takve postupke, a u praksi, audio/video snimanje razgovora se koristi samo za osumnjičene maloljetne prestupnike⁵⁶. Svi odrasli osumnjičeni se i dalje saslušavaju u kancelarijama kriminalističkih inspektora i bez upotrebe opreme za audio i video snimanje.

CPT ponavlja svoju preporuku da vlasti sačine kodeks profesionalnog ponašanja tokom policijskih intervjua.

Kodeks bi se trebao odnositi na, inter alia, sljedeće aspekte: sistematično obavještanje pritvorenika o identitetu lica prisutnih tokom intervjua (ime i/ili broj) kao i pravo pritvorenika na šutnju tokom intervjua; odobreno trajanje intervjua; periode odmora između sesija tokom kojih se postavljaju pitanja i pauza tokom intervjua; mjesta na kojima se intervjui mogu obavljati; ispitivanje lica koja su pod uticajem droge, alkohola ili lijekova ili koji su pod uticajem nedavnog stresa ili su potrešeni.

Kodeks bi takođe trebao navesti sistematično audio i video snimanje od momenta početka intervjua do njegovog kraja, identitet svake osobe koja je prisutna tokom intervjua, sve zahtjeve koje je iznijela pritvorena osoba i pitanja koja su postavljena tokom intervjua. Situacija posebno ranjivih osoba (npr. sa mentalnim poremećajima) trebala bi imati posebne mehanizme zaštite prava tih osoba. Konačno, intervjuisana lica ne bi trebala biti tjerana da stoje duže vremenske periode ili da se stavljaju u stresne pozicije i moraju imati direktan pristup vodi i mora im se ponuditi hrana u odgovarajućim fazama intervjua.

Komiteti želi biti informisan o tome da li su prostorije za ispitivanje unutar policijske stanice opremljene audio vizuelnom opremom i o tome da li se ispitivanje osumnjičenih obavlja u takvim prostorijama.

Konačno, CPT preporučuje da se svi nestandardni predmeti koji se mogu koristiti za zlostavljanje (kao što su bejzbol palice) odmah uklone iz svih policijskih prostorija u kojima se osobe drže ili ispituju. Svi takvi predmeti zaplijenjeni tokom krivičnih istraga trebaju biti upisani u poseban registar, propisno označeni (nazvnačiti slučaj na koji se odnose) i čuvani u namjenskoj prostoriji.

5. Uslovi u pritvoru

46. U izvještaju o posjeti 2019. godine, CPT je preporučio da pored neophodnih renovacija u postojećim policijskim ustanovama kako bi im se omogućilo da ispune minimum standarda koje zagovara CPT, vlasti BiH bi ozbiljno trebali razmotriti program planiranja novih zgrada kako bi se omogućili moderni, centralizovani objekti za privremeni pritvor koji ispunjava međunarodne standarde i omogućava osoblju i pritvorenicima dobre uslove.

Delegacija je tokom posjete 2021. godine ocijenila uslove policijskih ćelija u Policijskim stanicama Bihać, Novo Sarajevo, Zenica i Mostar Centar. Nadalje, izvršila je naknadnu posjetu šest ćelija Sudske policije pri Kantonalnom sudu Sarajevo i četiri ćelije u

⁵⁵ Vidi, na primjer, stranicu 16 odgovora bh. vlasti na izvještaj CPT-a o periodičnoj posjeti BiH CPT/Inf (2021.) 2019. godine.

⁵⁶ Nadalje, član 93. stav 2. ZKP-a propisuje da "po pravilu ispitivanje osumnjičenog treba biti elektronski snimljeno".

glavnom Redu policije FBiH⁵⁷. Ostatak posjećenih policijskih ustanova nije posjedovao pritvorske ćelije i osumnjičene koji su lišeni slobode obično zadržavaju u kancelarijama inspektora radi obrade.

47. Šest dvokrevetnih ćelija Policijske stanice Novo Sarajevo (koje služe kao glavna pritvorska jedinica na cijelom području Sarajeva) nudile su u principu zadovoljavajuće uslove pritvora i vlasti su kontinuirano ulagale napore u njihovo održavanje (u smislu novog sistema ventilacije, rasvjete, farbanje zidova i pregrađivanje toaleta, nabavka novih dušeka i jastuka). Ipak, neki od toaleta su već pokazivali znakove propadanja. Osam ćelija pritvorske jedinice Sudske policije Sarajevo, kao i četiri ćelije Federalne policije FBiH ostale su iste kao i 2019. godine i nudile su generalno prihvatljive uslove za pritvor.

S druge strane, pritvorske ćelije u Policijskim stanicama Mostar Centar i Zenica pokazale su potpuno iste nedostatke kao i one koje je CPT učio tokom posjeta 2015. i 2019. godine.

Dvije vrlo male ćelije u podrumu Policijske stanice Centar Mostar (površine 4 m² i 4,5 m²) su bile ne samo premale za pritvor tokom noći nego su imale i malo pristupa prirodnom svjetlu, imale su slabu ventilaciju i bile su prljave i neugodno mirisale. Ćelije nisu imale zvono za poziv i osoblje nije bilo prisutno u pritvorskom prostoru a obavljalo je vizuelne provjere svakih 30 minuta. U Glavnoj policijskoj stanici Zenica, četiri male ćelije (svaka površine 5,5 m²) smještene u podrumu imale su vrlo ograničen pristup prirodnom svjetlu i lošu ventilaciju.

48. Dvije male ćelije u Policijskoj stanici Bihać nudile su neprihvatljive uslove čak i za kratke periode pritvora zbog svoje površine (4,5 m²) i dizajna u obliku kaveza. Toaleti su bili prljavi i oronuli. Kao što je pomenuto u paragrafu 8, delegacija CPT-a pozvala se na član 8. stav 5. Konvencije i odmah predložila da se te dvije ćelije stave van upotrebe i da se pritvorska jedinica značajno unaprijedi. Dopisom zaprimljenim 05.11.2021. godine organi USK su obavijestili Komitet da su izdvojili sredstva za renoviranje magacina u prizemlju zgrade MUP-a Unsko-sanskog kantona za novu pritvorsku jedinicu.

49. Nadalje, nije bilo uslova za obezbjeđenje hrane pritvorenicima u bilo kojoj od posjećenih policijskih ustanova sa izuzetkom Policijske stanice Novo Sarajevo. Delegacija primjećuje da se pritvorenicima generalno nude hladni obroci tek nakon njihovog pojavljivanja pred sudom (tj. više od 24 sata nakon hapšenja).

50. **CPT poziva vlasti da poduzmu neophodne korake kako bi osigurali da su svi policijski objekti za zadržavanje na teritoriju Bosne i Hercegovine čisti i da imaju adekvatno osvjetljenje (tj. dovoljno za čitanje, osim u periodima spavanja) i ventilaciju; preferabilno, takvi objekti bi trebali imati prirodno svjetlo. Kada je potrebno, prostorije za policijsko zadržavanje trebaju biti adekvatno zagrijavane. Nadalje, sve ćelije koje se koriste za pritvor tokom noći trebaju biti opremljene sredstvima za odmor tokom takvih zadržavanja (npr. krevet ili platformu za spavanje) i pokrivače. Pored toga, treba omogućiti i da se svim osobama u pritvoru u policijskim stanicama ponudi hrana i voda u odgovarajućim intervalima (najmanje jedan topli obrok na dan).**

CPT takođe preporučuje da nijedna ćelija nema površinu manju od 6m² ako se koristi za pritvor preko noći. U stvari, Komitet smatra da bi bilo poželjno da

⁵⁷ Paragraf 40 izvještaja CPT-a o periodičnoj posjeti BiH CPT/Inf (2021) 2019.

jednokrevetne ćelije u policijskom pritvoru koje se koriste za pritvor preko noći imaju površinu od 7m²⁵⁸. U tom pogledu, CPT želi dobiti potvrdu da se dvije ćelije u Policijskoj stanici Centar Mostar više ne koriste za pritvor preko noći.

CPT želi dobiti detaljne informacije o preduzetim koracima kako bi se osiguralo da se gore pomenuti zahtjevi ispune u svakoj policijskoj stanici koja je posjećena tokom posjete 2021. godine. Takođe želi biti obaviješten kada bude puštena u rad nova pritvorska jedinica u prizemlju zgrade MUP-a Unsko-sanskog kantona.

B. Zatvorske ustanove

1. Preliminarne napomene

51. Posjeta 2021. bila je fokusirana isključivo na procjenu tretmana i uslova pritvora pritvorenika⁵⁹ i u tom pogledu, delegacija je posjetila istražne pritvorske jedinice novog Državnog zatvora (pod nadležnošću državnog Ministarstva pravde) i po prvi put, u istražno odjeljenje KPZ Bihać. Takođe, obavljena je naknadna posjeta istražnim odjeljenjima u Mostaru, Zatvor u Zenici i Istražni zatvor Sarajevo (u nadležnosti Ministarstva pravde FBiH). Pravni okvir u vezi sa uslovima pritvora, režimom i pravima pritvorenika regulisan je posebnim odredbama ZKP⁶⁰, kao i relevantnim pravilnicima o izvršenju istražnog pritvora na državnom i entitetskom nivou: Maksimalno trajanje istražnog zatvora u krivičnom postupku BiH traje tri godine od podizanja optužnice.

Državni zatvor BiH nalazi se na periferiji Sarajeva na teritoriji RS, ustanova je počela sa radom u julu 2020. godine i u vrijeme posjete CPT-a u odgovarajućoj istražnoj jedinici kapaciteta 50 mjesta bilo je smješteno 27 pritvorenika. . Predmetni istražni zatvorenici su bili na izdržavanju istražnog pritvora koji je odredio Sud BiH uglavnom za krivična djela organizovanog kriminala. Delegacija je takođe kratko posjetila tri paralelna pritvorska bloka za osuđena lica u kojima je bilo smješteno 237 muških zatvorenika kapaciteta 300 mjesta, kao i ostatak objekta.

KPZ Bihać, jedina zatvorska ustanova u Unsko-sanskom kantonu u sjeverozapadnom dijelu BiH, sastoji se od dvije odvojene dvospratne zgrade.⁶¹ U vrijeme posjete, u šest namjenskih ćelija za pritvor bilo je smješteno 15 pritvorenika. kapaciteta 21 mjesto⁶².

KPZ Mostar, smješten u centru grada u dvospratnoj zgradi naslonjenoj na Kantonalni sud. Istražni odjel se sastoji od pet ćelija na drugom spratu pritvorskog bloka i u njemu je smješteno 13 osoba na kapacitet od 24 mjesta.⁶³ U ustanovi su u principu smještene lica zadržana u pritvoru od strane pravosudnih organa Hercegovačko-neretvanskog kantona, Zapadnohercegovačkog i Kantona 10. U zaseoku Rodoč-Jasenica južno od grada gradi se nova

⁵⁸ Standard koji je CPT zagovarao od objavljivanja svog 2. izvještaja (CPT/Inf (92) 3, stav 43.

⁵⁹ Vidjeti dio o istražnom pritvoru u 26. Opštem izvještaju o aktivnostima CPT-a (2016.)

⁶⁰ Konkretno, članovi 154 do 161 ZKP FBiH regulišu pitanja kao što su materijalni uslovi pritvora, režim, kontakt sa spoljnim svetom, disciplina i sudski nadzor tokom pritvora.

⁶¹ Jedan objekat je bio za smještaj osuđenih i istražnih zatvorenika, a drugi se sastojao od prijemne, za odmor i disciplinske jedinice.

⁶² U ustanovi je bilo smješteno i 79 osuđenih za kapacitet od 104 mjesta.

⁶³ U ustanovi je bilo smješteno i 65 zatvorenika za kapacitet od 155 mjesta.

zatvorska ustanova kapaciteta do 120 zatvorenika koja bi trebala biti puštena u rad do 2023. godine⁶⁴.

Pritvorski odjel KPZ Sarajevo, trospratna zgrada naslonjena na Osnovni sud u centru grada smješta 120 zatvorenika, uključujući jednu ženu, u pritvoru sa kapacitetom od 140 mjesta. Na Igmanu se gradi nova istražna jedinica od 200 mjesta u kojoj će od 2023. godine biti smješteni pritvorenici.

U vrijeme CPTove posjete u KPZ Zenica je smješteno 545 osoba sa ukupnim kapacitetom od 813 mjesta;⁶⁵ Paviljoni II i III za istražni zatvor su smjestili 27 zatvorenika (uključujući dvije žene) od ukupnih kapaciteta od 117.⁶⁶ Poslednih godina, Zatvorski objekat je prošao kroz nekoliko renoviranja i Paviljon III koji je prvobitno bio namenjen za smeštaj starijih zatvorenika ali je preuređen za potrebe istražnog pritvora. U ustanovi su bili smješteni zatvorenici u nadležnosti sudova Zeničko-dobojskog, Srednjobosanskog i povremeno Kantona Sarajevo.

2. III-Zlostavljanje

52. Kao što je bio slučaj sa prethodnim posjetama velika većina zatvorenika koje je intervjuisala delegacija CPT pozitivno je govorila o načinu na koji osoblje postupa sa njima.

Ipak, delegacija je primila nekoliko navoda o prekomjernoj upotrebi sile (poput udaraca pendrecima i šamarima) i verbalnim uvredama prvenstveno stranih državljana i Roma u Sarajevu, Zenici i Državnim zatvorima. Predmetni incidenti su se odnosili na zatvorenike koji su se ponašali nedolično i neposlušno ili su činili radnje samopovređivanja, oni su evidentirani i dokumentovani i o tome su obaviješteni nadležni pravosudni organi. U jednom slučaju, uprava KPZ Zenica je pokrenula disciplinski postupak protiv dvojice službenika zbog toga što 7. marta 2021. godine nisu prijavili pribjegavanje fizičkoj sili i primjeni sredstava sputavanja u odnosu na stranog državljanina.

CPT preporučuje da vlasti BiH pošalju jasnu poruku zatvorskom osoblju na državnom I nivou FBiH da pribjegavanje sredstvima sputavanja i verbalnog zlostavljanja zatvorenika, kao i drugi oblici nepoštovanja ili provokativnog ponašanja prema zatvorenicima, nisu prihvatljivi i da će se snositi odgovarajuće sankcije. Nadalje, svaka primjena upotrebe sile i sredstava sputavanja treba biti u potpunosti dokumentovana i podvrgnuta rigoroznom nadzoru uprave zatvora. Komitet takođe preporučuje da se svakom zatvorskom službeniku na nivou FBiH i na državnom nivou obezbijedi redovna obuka o korištenju sredstava sputavanja, uključujući tehnike ručne kontrole i vještine deeskalacije, kako bi se osiguralo da se sve intervencije za rješavanje problema zatvorenika budu vođene profesionalno.

53. Epizode nasilja među zatvorenicima i zastrašivanja bile su rijetke i činilo se da je osoblje odmah intervenisalo. Svi razmotreni incidenti su adekvatno dokumentovani i dati na znanje nadležnim pravosudnim organima i pokrenuti disciplinski postupci protiv takvih zatvorenika. Ovo je pozitivno.

⁶⁴ Zbog blizine suda istražni zatvorenici bi navodno i dalje bili smješteni u sadašnjem objektu u centru Mostara.

⁶⁵ Zatvor u Zenici je nakon otvaranja Državnog zatvora BiH i prebacivanja zatvorenika u nadležnost Suda BiH bio na najnižoj popunjenosti ikada. Novi Paviljon IX kapaciteta 236 je otvoren nekoliko dana prije posjete CPT-a.

⁶⁶ Paviljon II se sastojao od 30 dvokrevetnih ćelija, a Paviljon III od 19 trokrevetnih ćelija.

3. Uslovi pritvora

a. materijalni uslovi

54. 50 ćelija pritvorskog bloka Državnog zatvora nude prihvatljive uslove za pritvor; jednokrevetne ćelije (površine 11 m²) opremljene su krevetom, stolom, stolicom, TV-om, potpuno pregrađenim sanitarnim čvorom, pozivnim zvonom i interfonom, klima uređajem i podnim grijanjem. Pristup prirodnom svjetlu je dobar, kao i vještačko osvjetljenje i ventilacija. Slično, u Zatvoru Zenica, 19 trokrevetnih ćelija Paviljona III bile su prostrane (19 m²), dobro osvijetljene, u dobrom stanju i higijenski i adekvatno opremljene (tj. TV, laminat, stolovi i stolice i poziv zvono). Dvokrevetne ćelije u paviljonu II KPZ Zenica imale su oko 9m² (uključujući sanitarni čvor koji nije bio u potpunosti pregrađen) i bile su opremljene krevetom na sprat, stolom, stolicama, ormarićima i televizorom. Pristup prirodnom svjetlu bio je prihvatljiv, **ali vještačko osvjetljenje nije bilo dovoljno za čitanje knjige i trebalo bi ga nadograditi.**

U KPZ Mostaru ćelije su površine od 8m² do 36m² (u koje su smještene dva do šest pritvorenika) i bile su opremljene krevetima na sprat, stolovima, klupama, pojedinačnim metalnim ormarićima, TV-om, ventilatorima i potpuno pregrađenim sanitarnim čvorom sa WC-om i umivaonikom. ; ćelije su bile u prihvatljivom stanju u smislu popravke i higijene i imale su dovoljno osvjetljenja i ventilacije. Sedam višenamjenskih ćelija istražnog odjeljenja u Zatvoru Bihać, površine cca 14m², sadržavale su krevete na sprat, sto, plastične stolice, lične ormariće, TV i zvono, te potpuno pregrađeni sanitarni čvor. Stanje u smislu popravke i higijene, kao i pristup prirodnom svjetlu i ventilaciji bili su zadovoljavajući

55. Situacija u KPZ Sarajevo ostala je ista kao što je opisano u izvještaju o posjeti 2019. godine, a naponi direktora da osigura odgovarajuće stanje u smislu popravke i higijene objekta su ostali vidljivi. Veće ćelije za više osoba,⁶⁷ bile su u prihvatljivom stanju u smislu popravke i higijene uz dobro osvijetljene. Delegacija je utvrdila da je vještačko osvjetljenje u određenim ćelijama neispravno i da neki toaleti propuštaju. Nažalost, delegacija CPT-a je ponovo utvrdila da manje ćelije koje se nalaze na zapadnoj strani, površine 8m², još uvijek primaju dvije do tri osobe i da nisu preduzete nikakve mjere da se otklone strukturalni nedostaci, istaknuti u izvještaju CPT-a o posjeti iz 2019.godine, kao što su zidovi koji se ljušte, nepregrađeni sanitarni čvorovi i oronuli ili stari i pohabani dušeci.

CPT preporučuje da vlasti Federacije Bosne i Hercegovine preduzmu korake kako bi osiguralo da se manje ćelije smještene na zapadnoj strani zgrade KPZ Sarajevo budu renovirane, da se zamijene sanitarne instalacije i sanitarni čvorovi da se u potpunosti odvoje od ostaka ćelije jer nisu adekvatni. Nadalje, ove ćelije bi se trebale koristiti samo za smještaj jedne osobe.

b. režim

56. Od početka svojih aktivnosti u BiH, CPT je naglašavao važnost osmišljavanja i implementacije sveobuhvatnog režima aktivnosti van ćelije za pritvorenike, posebno osigurati da svi zatvorenici mogu provesti razuman dio dana (tj. 8 sati) izvan svojih ćelija, zauzeti svrsishodnim aktivnostima različite prirode (gropne aktivnosti; rad, preferabilno sa stručnom

⁶⁷ Površine je oko 24m² i može primiti do šest zatvorenika

vrijednošću; obrazovanje; sport)⁶⁸. Delegacija je sa razočaranjem, još jednom, zaključila, da takav režim ne postoji ni u jednoj od posjećenih ustanova.

Što se tiče vježbanja na otvorenom, delegacija je bila ohrabrena da vidi da je u Državnom zatvoru BiH za 27 istražnih zatvorenika ponuđeno približno pet sati van ćelije dnevno (dva sata vježbanja na otvorenom i dva do tri sata u zajedničkoj prostoriji opremljenoj TV-om i malom kuhinjom ili alternativno mala teretana i kompjuterska soba).

Većini pritvorenika u KPZ Zenica ponuđeno je dva sata vježbanja na otvorenom u jednom od dva prostrana dvorišta (opremljena za stoni tenis i opremom za vježbanje) plus dodatni sat u teretani u popodnevnim satima. Nasuprot tome, situacija u zatvorima u Sarajevu, Mostaru i Bihaću nije bila dobra, jer su zatvorenici imali pristup svježem zraku, na otvorenom, samo jedan do dva sata dnevno (u dvorištima nije bilo nikakvih sprava za sport ili vježbanje).

Nadalje, u KPZ Mostar, uprava zatvora još nije postavila zaklon od sunca ili kiše kako je ranije CPT preporučio. Zatvorenici su se takođe žalili da im nije bilo dozvoljeno da koriste teretanu koja se nalazi u prizemlju zatvora uprkos manjem broju osuđenih, što znači da je bilo slobodnog vremena za korišćenje objekta.

CPT poziva vlasti Bosne i Hercegovine i Federacije Bosne i Hercegovine da radikalno unaprijede režim koji se nudi pritvorenicima. Cilj bi trebao biti osigurati da svi zatvorenici mogu provesti razuman dio dana (tj. 8 sati) izvan svojih ćelija, zauzeti svrsishodnim aktivnostima različite prirode (gropne aktivnosti; rad, preferabilno sa stručnom vrijednošću; obrazovanje; sport). Dvorišta za vježbanje se trebaju održavati u adekvatnom stanju i čista, a treba instalirati zaklon od nepovoljnog vremena i opremu za fitness, zajedno sa klupama za odmor.

Nadalje, odmah treba preduzeti mjere kako bi se osiguralo da se svim pritvorenim osobama ponude dva sata vježbe na otvorenom svaki dan, u skladu sa odredbama Zakona o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine.

57. U KPZ Sarajevo i Zenica, delegacija se susrela sa dvije žene u pritvoru gdje su obje provele duži period u uslovima sličnim samici zbog odsustva drugih zatvorenika. U KPZ Sarajevo, zatvorenici⁶⁹ nije ponuđena nikakva kompenzacija u smislu aktivnosti, zajedničkog druženja ili interakcije sa osobljem, osim vizuelnih provjera od strane zatvorskog osoblja. Slična situacija se odnosila i ženi koja je zadržana u KPZ Zenica⁷⁰, a dodatno ju je uznemirila činjenica da joj je od hapšenja 20. maja 2021. godine odbijen bilo kakav kontakt sa svojom djecom, očigledno u istražne svrhe. Ovakvo stanje stvari je potpuno neprihvatljivo, pogotovo kada je najmlađe od njene djece u trenutku hapšenja imalo samo godinu i po.

CPT shvaća da je KPZ Sarajevo projektovan za muške zatvorenike sa kojima radi muško osoblje i da nema specifičnih pravila i propisa kojima bi se odgovorilo na posebne potrebe žena zatvorenica. Međutim, žene imaju specifične biološke i potrebe zasnovane na njihovoj rodnoj

⁶⁸ s tim u vezi paragraf 58 26. Opšteg izvještaja o aktivnostima CPT-a CPT/Inf(2017)5.

⁶⁹ Bila je u istražnom zatvoru zbog organizovanog kriminala od aprila 2019. godine i u de facto samici od 16. jula 2021.

⁷⁰ Držana je u de facto samici od 21. maja 2021. do 9. septembra 2021. prije nego što je smještena kod novoprimitljenih zatvorenika.

pripadnosti koje zahtijevaju drugačiju politiku rada zatvora koja je okrenuta njihovim zahtjevima, a ne uvođenju diskriminatorne i pristrasne prakse u radu⁷¹.

CPT preporučuje da vlasti Federacije Bosne i Hercegovine za žene zatvorenice osmisle pristup zasnovan na poštivanju rodne specifičnosti nudeći im značajniji kontakt s ljudima i psihološku pomoć kako bi se nadoknadili produženi periodi *de facto* samice kojima bi povremeno mogle biti izložene. Nadalje, potrebno je uspostaviti posebne aranžmane kako bi se ublažili efekti bilo kakvog *de facto* zatvaranja žena, uključujući i to da li je apsolutno neophodno, za potrebe istrage, da se majka spriječi da vidi svoju djecu. CPT želi biti obaviješten o broju žena koje se nalaze u KPR Sarajevo I Zenica, 1. aprila i 1. juna 2022. godine I o režimu koji im je omogućen.

4. Usluge zdravstvene zaštite

58. Tokom *ad hoc* posjete 2021. godine, delegacija CPT-a je izvršila procjenu kvaliteta zdravstvene zaštite koja se zatvorenima pruža i da li su sprovedene prethodne preporuke Komiteta u vezi sa procedurama prijema. Napredak je bio minimalan i delegacija je stekla jasan utisak da zdravstveno osoblje u KPZ Sarajevo i Mostar nije upoznato sa prethodnim izvještajima CPT-a i da direktori zatvora, uprkos njihovom trudu i dobroj volji, nisu u potpunosti razumjeli preporuke iz izvještaja.

Generalno, malo je napretka u oblasti zatvorske zdravstvene zaštite, te je neophodno da se razvije novi *modus operandi* između Federalnih ministarstava pravde i zdravlja po pitanjima kao što je razvoj centraliziranog sistema nabavke i distribucije lijekove, priručnik za zdravstvene radnike u zatvorima (koji omogućava usaglašavanje tretmana i primjenu jedinstvene evidencije i protokola u svim ustanovama), kontrolu kvaliteta i inspekciju zdravstvenih ustanova u zatvorima.

CPT poziva Ministarstva zdravlja i pravde Federacije Bosne i Hercegovine da zajedno poduzmu neophodne korake kako bi se unaprijedila zdravstvena zaštita, uzimajući u obzir preporuke sadržane u ovom izvještaju.

Nadalje, Komitet vjeruje da će nalazi iz oblaasti zdravstva kao i preporuke predstavljene u ovom izvještaju biti dostavljeni zatvorskom zdravstvenom osoblju u svim zatvorskim ustanovama u nadležnosti Ministarstva pravde FBiH.

59. U svim posjećenim ustanovama, zdravstveno osoblje, u globalu, bilo je adekvatno. KPZ Zenica i Državni zatvor imali su stalno zaposlenog ljekara opšte prakse, dovoljan broj medicinskih sestara⁷² kao i stomatologa, psihijataru i ljekaru specijalista koji redovno dolaze u posjete. U KPZ Sarajevo broj osoblja je ostao isti kao i tokom posjete 2019. godine: tri medicinske sestre s punim radnim vremenom, jedan ljekar opšte prakse na pola radnog vremena (posjećivanje ustanove dva puta sedmično) i jedan psihijatar na pola radnog vremena (posjećivanje na sedmičnoj bazi). U KPZ Mostar i Bihać, ljekari opšte prakse, psihijatri i stomatolozi posjećivali su ustanove dva puta, odnosno jednom sedmično, a svaka ustanova je imala po dvije medicinske sestre s punim radnim vremenom koje su dežurale i vikendom.

⁷¹ Vidjeti posebno tematski informativni dokument koji je sačinio CPT pod nazivom "Žene u zatvoru".

⁷² U KPZ Zenica je radilo 14 medicinskih sestara sa punim radnim vremenom i osam u Državnom zatvoru koje su brinule o potrebama cjelokupne zatvorske populacije.

Što se tiče zdravstvenih ustanova, potpuno opremljena ambulanta Državnog zatvora bila je visokog standarda (tj. EKG aparati, boce za kiseonik i maske, oprema za osnovne bihemijske analize krvi). Nadalje, pozitivno je da je zatvoru u Sarajevu nabavljena nova stomatološka stolica i renovirane dvije prostorije za pregled, te su nabavljena vrata sa prozirnim staklenim prozorom koji omogućava samo vizuelni nadzor medicinskih pregleda od strane pritvorskog osoblja i defibrilator. Resursi u KPZ Mostar i Bihać bili su samo osnovni, oba zatvora nisu imala defibrilator, a osim toga, zatvor u Bihaću nije imao i masku za kiseonik.

CPT preporučuje da vlasti Federacije Bosne i Hercegovine povećaju broj zdravstvenog osoblja u KPZ Sarajevo osiguravajući ekvivalent ljekara opšte prakse sa pola radnog vremena i u KPZ Mostar kroz osiguranje prisustva ljekara opšte prakse četiri puta sedmično u redovnim intervalima. CPT preporučuje da se oba zatvora KPZ Mostar i Sarajevo opreme defibrilatorima i da se osoblje obuči za njihovu upotrebu a zatvor u Bihaću sa maskom za kiseonik kao i da osoblje u obje ustanove bude obučeno za njihovu upotrebu.

60. U Državnom zatvoru, zatvorski ljekar je pokazao dobro razumijevanje i osjetljivost prema važnosti medicinskog pregleda novoprimitljenih zatvorenika i pregledi su se u principu obavljali u roku od jednog ili dva dana od prijema, pregledi su se sastojali od pune anamnestičke procjene i fizikalnog pregleda koji su sprovedeni u poverljivom okruženju. Povrede su detaljno opisane, ali nije uvek postojala jasna veza u pogledu njihovog porekla i ocene njihove kompatibilnosti.

Međutim, u ostalim posjećenim ustanovama situacija se nije promijenila od prethodnih posjeta. Zdravstveno osoblje u KPZ Mostar i Sarajevo nisu obavljali pravovremene i potpune preglede zatvorenika na prijemu i nisu bili detaljni u opisivanju i evidentiranju traumatskih povreda koje su primijećene na novoprimitljenim zatvorenima. Nisu bile u upotrebi evidencije o traumatskim povredama i medicinski kartoni zatvorenika (uključujući one koji su primljeni sa medicinskim nalazima koji ukazuju na povrede u opštem smislu) sadrže standardne fraze koje ukazuju da predmetna osoba *“nije bila zlostavljana od strane policije”*.

Dalje, zdravstveno osoblje u KPZ Mostar i Sarajevo nisu bili upoznati sa obavezom prijavljivanja nadležnim sudskim i tužilačkim organima⁷³ u slučajevima kada su otkrivene povrede na novoprimitljenima u zatvor, a medicinski pregledi se i dalje sistematično obavljaju u prisustvu zatvorskog osoblja. Nadalje, nije bilo skrininga za seksualno zlostavljanje ili druge oblike rodno zasnovanog nasilja za zatvorenice koje su tek primljene u zatvor.

CPT ponavlja svoju preporuku da se preduzmu koraci da zatvorske zdravstvene službe u KPZ Mostar i Sarajevo, kao i druge medicinske službe u zatvorima u FBiH, u potpunosti ispune svoju ulogu u sprečavanju zlostavljanja, osiguravajući da:

- **ljekari ukažu na kraju svog nalaza o traumatskim povredama, kad god su u mogućnosti, bilo kakve kauzalne veze između jednog ili više objektivnih medicinskih nalaza i izjava dotične osobe;**
- **nalazi o traumatskim povredama vezani za povrede koje su mogle vjerovatno nastati zlostavljanjem (čak i u nedostatku izjave) se automatski prosljeđuju organu ovlaštenom za vođenje istrage, uključujući krivičnu, o predmetu, bez**

⁷³ Vidjeti, posebno, paragrafe 73 do 84 23. Opšteg izvještaja o aktivnostima CPT-a CPT/Inf (2013) 29.

obzira na želje dotične osobe;

- **ljekar savjetuje dotičnog zatvorenika da pisanje takvog nalaza spada u okvir sistema za sprečavanje zlostavljanja, da ovaj nalaz automatski mora biti prosljeđen jasno preciziranom istražnom organu i da takvo prosljeđivanje nije isto što i ulaganje pritužbe u ispravnom obliku;**
- **se uvede registar traumatskih povreda primijećenih na zatvorenicima u svim zatvorskim ustanovama u FBiH.**

Nadalje, u skladu sa preporukom navedenom u odlomku 19, povjerljivost medicinskih pregleda treba poštovati i rezultat pregleda dostaviti pritvoreniku i na zahtjev njenom ili njegovom advokatu⁷⁴. Konačno, zdravstveni pregled zatvorenica po prijemu bi trebao uključivati skrining na seksualno zlostavljanje ili druge oblike rodno zasnovanog nasilja počinjenog prije ulaska u zatvor.⁷⁵

61. Što se tiče povjerljivosti ljekarskih pregleda pri prijemu, pored Državnog zatvora gdje je takav zahtjev u potpunosti ispoštovan, izvjesno poboljšanje je zabilježeno iu Zatvoru u Sarajevu nakon postavljanja prozora od neprozirnog stakla na vrata ambulante. U zatvorima u Bihaću, Mostaru i Zenici nastavili su se sistematski obavljati ljekarski pregledi u prisustvu zatvorskog osoblja. Konkretno, u ovim zatvorima, delegacija je utvrdila da dežurne medicinske sestre prisustvuju inicijalnom preglesu novoprimitljenih zatvorenika od strane pritvorskog osoblja i ispunjavaju osnovni upitnik o zdravstvenim parametrima.

CPT ponavlja svoju preporuku da se u svim zatvorima poštuje povjerljivost medicinskih pregleda.

62. Još uvijek nema dostupnog testiranja na prenosive bolesti ni u jednom posjećenom zatvoru zbog nedostatka finansijskih sredstava ili jednostavno nerazumijevanja.⁷⁶ Delegaciji je rečeno da, u slučaju ozbiljne sumnje ili zabrinutosti, osobe u pritvoru bi bile upućene u eksternu ambulantu radi testiranja na hepatitis, HIV ili tuberkulozu. Liječenje HCV-a na bazi interferona se u principu može nastaviti nakon zatvora, ali se ne može započeti u zatvoru.

CPT preporučuje da sistematičan skrining ili aktivno traženje slučajeva tuberkuloze, dobrovoljno savjetovanje i testiranje krvno prenosivih infekcija HIVa i hepatitisa B/C treba ponuditi u zatvorima u FBiH. Nadalje, uniformna dostupnost liječenja za hepatitis C i antiretroviralno liječenje HIVa treba ponuditi u svim zatvorskim ustanovama.

63. Podaci koje je prikupila delegacija CPT-a ukazuju na to da su vlasti BiH usvojile odgovarajući odgovor na pandemiju Covid-19 u posjećenim zatvorskim ustanovama,

⁷⁴ Vidjeti, na primjer, pravilo 6 Pravila Ujedinjenih nacija za postupanje sa ženama zatvorenicama i mjere izvan pritvora za žene prestupnice (Pravila iz Bangkoka) A/RES/65/229 od 16. marta 2011.

⁷⁵ U Državnom zatvoru testiranje na prenosive bolesti po prijemu upravo je prekinuto tokom juna 2021. zbog finansijskih ograničenja.

⁷⁶ U Državnom zatvoru testiranje na prenosive bolesti po prijemu prekinuto je tokom juna 2021. zbog finansijskih ograničenja.

preduzimajući pravovremene preventivne mjere i promptno reagujući kada god se takvi slučajevi otkriju po prijemu u zatvor.⁷⁷

Nadalje, delegacija CPT-a je primjetila pozitivne napore koji se ulažu u vakcinaciju zatvorenika i zatvorskog osoblja protiv virusa Covid-19, kako tokom svojih posjeta, tako i u svjetlu informacija koje su vlasti BiH dostavile u vezi kompletnog kazneno-popravnog sistema⁷⁸. Međutim, vakcinaciju istražnih zatvorenika protiv Covid-19 nije bilo moguće izvršiti bez prethodne saglasnosti nadležnog istražnog sudije.

Komitet smatra da u kontekstu programa cijepljenja protiv virusa Covid-19 osnovni princip mora biti preduzimanje svih mogućih mjera za zaštitu zdravlja i sigurnosti svih osoba lišenih slobode. Takvo djelovanje doprinosi očuvanju zdravlja i sigurnosti osoblja. Dakle, nema opravdanja za nametanje ograničenja i traženje prethodnog odobrenja pravosudnih organa u kontekstu politike vakcinacije pritvorenih lica. CPT ponavlja svoju preporuku da se obustavi učešće sudova u pitanjima zdravstvene zaštite pritvorenika.

64. Apoteke su uglavnom bile adekvatno opremljene lijekovima, a distribuciju lijekova obavljale su medicinske sestre, osim vikendom u KPZ Bihać i Mostar gdje je to obavljalo zatvorsko osoblje. Uz to, direktor KPZ Mostar je rekao delegaciji da je zbog finansijskih nedostataka u odgovarajućoj budžetskoj liniji, uprava zatvora u nekoliko navrata bila primorana da u obližnjoj Hrvatskoj ličnim sredstvima nabavi lijekove (kao što su inzulin i vakcina protiv tetanusa) ili su morali tražiti od porodica da finansiraju lijekove za zatvorenike. **CPT preporučuje da vlasti FBiH provjere da li je svim zatvorenicima zagarantovana nabavka lijekova koje zahtijeva njihovo zdravstveno stanje; ovo implicira da bi sredstva dodijeljena zatvorima trebala biti dovoljna da se zatvorenicima osiguraju besplatni lijekovi.**

65. Još jednom, CPT delegacija je zaključila da nema koherentnog pristupa zatvorenicima za koje je utvrđeno da imaju problem sa korištenjem droge. U Državnom zatvoru, zatvorenici su mogli započeti liječenje opioidnim agonistom (OAT) nakon prijema, bez ograničenja. U KPZ-u Sarajevo i Zenica omogućeno je da zatvorenici započnu s liječenjem OAT-a onim osobama koje su prije izdržavanja kazne bile upisane u takav program kod zdravstvene ustanove i ponuđena je mogućnost da počnu liječenje nakon odobrenja nadležnog Kantonalnog zavoda za liječenje zavisnosti. S druge strane, u KPZ Mostar i Bihać, zatvorenicima na supstitucijskoj terapiji u vrijeme boravka u zatvoru prekinuto je liječenje. Kriza skidanja sa droge na prijemu u zatvor je liječena benzodiazepinima, antipsihoticima i nesteroidnim anti-inflamatornim lijekovima, skao što je ibuprofen, i u nekim slučajevima nesteroidni protuupalni lijekovi (npr. diklofenak u obliku supozitorija ili intramuskularne injekcije).

Prema medicinskom dosijeu, osobe kojima je OAT prekinut nakon prijema, često su pribjegavale nabavci opioida, uključujući buprenorfin, sa zatvorskog crnog tržišta, te su kao posljedicu toga uzimali sve lijekove ako su imali pozitivan test urina. Poremećaj kod upotrebe opioida je poznata bolest koja zahtijeva terapijske intervencije i takav pristup treba prekinuti. Postoje jaki dokazi da OAT dovodi do smanjenja ili prestanka upotrebe opioida i može

⁷⁷ U principu, zatvorenici su po prijemu u zatvor podvrgnuti antigenskom testu i naknadnom PCR testu u slučaju sumnjive infekcije nakon perioda od 10 do 14 dana karantina u slučaju otkrivene infekcije prije smještaja u odgovarajuće odjeljenje.

⁷⁸ Na primjer, u Državnom zatvoru 95 posto osoblja i zatvorenika je vakcinisano protiv Covid-19.

omogućiti pacijentima da postignu trajnu dugotrajnu remisiju. Nasuprot tome, nehotačni prekid uzimanja OAT-a smanjuje vjerovatnoću apstinencije od nedozvoljenih opioida.

U ovom smislu, Državna strategija nadzora nad opojnim drogama, sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga u BiH 2018-2023 koju je usvojila Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovina u 2017. predviđa da se liječenje zatvorenika koji koriste drogu treba zasnivati na principu jednakosti njege kroz pružanje zamjenske terapije (u obliku metadona) od dolaska u pritvor⁷⁹. Kako je pomenuto u odlomku 68 takve namjere i dalje je nemoguće ostvariti posebno u KPZ Mostar i Sarajevo.

Pružanje podrške osobama koje imaju problema sa drogom je daleko od jednostavnog, posebno u zatvorskom okruženju. Pristup upotrebi supstanci u zatvoru trebao bi biti dio nacionalne strategije za borbu protiv droga i trebao bi, između ostalog, imati za ciljeve:

- smanjenje ponude lijekova u zatvorima
- pružanje medicinskih i nemedicinskih intervencija (tj. psihosocijalni i obrazovni programi)
- obezbjeđivanje OATa zatvorenicima zavisnim od opijata u bilo kojoj fazi zatvora i druge mjere za smanjenje štete
- osiguravanje odgovarajuće njege
- razvoj standarda, praćenje i istraživanje o pitanjima droga
- obezbjeđivanje obuke i usavršavanja osoblja.

CPT poziva vlasti FBiH da izrade sveobuhvatnu strategiju za pružanje pomoći zatvorenicima koji imaju problem sa korištenjem droge (kao dio šire državne strategije za borbu protiv droge) u svjetlu gornjih komentara.

66. Takođe je razočaravajuće što neka osnovna pitanja koja se tiču medicinske etike još uvijek nisu riješena na zadovoljavajući način. Na primjer, “disciplinska kazna upućivanja u samicu ne može se primjenjivati ako se njenim izvršenjem ugrožava zdravlje osuđene osobe, o čemu pismeno mišljenje daje ljekar ustanove. U toku izdržavanja disciplinske kazne upućivanja u samicu, osuđenoj osobi moraju biti osigurani odgovarajući higijenski i zdravstveni uvjeti” (vidi član 98. Zakona o Izvršenje krivičnih sankcija (ZIKS) FBiH). Nadalje, zdravstveno osoblje je izdavalo i potvrde o nepostojanju kontraindikacija za smještaj zatvorenika u takozvanu gumenu sobu. Međutim, u KPZ Mostar, zahtjevi su se morali naslovljavati na, i trijažu je vršilo, zatvorsko osoblje.

Po mišljenju CPTa, zatvorenici bi trebali biti u mogućnosti pristupiti zdravstvenom osoblju na povjerljiv način, na primjer, ulažući zahtjev koji je zatvoren u koverti ili direktno pristupajući medicinskoj sestri. Nadalje, zatvorski službenici ne bi trebali tražiti da vrše skrining zahtjeva za posjet ljekaru. CPT preporučuje da se sistem ulaganja zahtjeva za posjetu zdravstvenoj službi analizira u skladu sa ovim.

CPT preporučuje da vlasti FBiH izmijene svoje zakone u skladu sa ovim i da do usvajanja izmjena izdaju jasne instrukcije svim zatvorima o ulozi i funkciji zdravstvenog

⁷⁹ Dostupno na: <http://www.msb.gov.ba/PDF/bosStrategija%20droge%20BiH%202018-2023.pdf>.

osoblja, uzimajući u obzir gornje komentare. Po mišljenju CPTa, zatvorenici bi trebali biti u mogućnosti pristupiti zdravstvenom osoblju na povjerljiv način, na primjer, ulažući zahtjev koji je zatvoren u koverti ili direktno pristupajući medicinskoj sestri. Nadalje, zatvorski službenici ne bi trebali tražiti da vrše skrining zahtjeva za posjet ljekaru. CPT preporučuje da se sistem ulaganja zahtjeva za posjetu zdravstvenoj službi u KPZ Mostar analizira u skladu sa ovim.

5. Ostala pitanja

a. zatvorsko osoblje

67. Nedostatak zatvorskog osoblja je ostao na sličnom nivou kao i tokom prethodnih posjeta, sa stopama upražnjenosti od 40% u Sarajevu (102 od 143 popunjena radna mjesta) i zatvorima u Mostaru (40 od 56 popunjenih radnih mjesta) i stopom upražnjenosti od 30% u KPZ Bihać (67 od 104 popunjena radna mjesta). U Državnom zatvoru, broj zatvorskog osoblja je bio 130 od 200 predviđenih radnih mjesta.

CPT preporučuje da Ministarstvo pravde FBiH popuni radna mjesta u zatvorskim ustanovama u svojoj nadležnosti, osiguravajući da broj zaposlenog zatvorskog osoblja bude dovoljan da garantuje sigurnost osoblja i fizički i psihički integritet svih zatvorenika. Takve radnje moraju se preduzeti prije stupanja u funkciju novih zatvora u Mostaru i Sarajevu.

68. Kako je navedeno iznad, uvodna obuka zatvorskog osoblja i dalje je u rukama vanjskih aktera i međunarodnih partnera, a u zemlji još uvijek nema ustanove za obuku.⁸⁰ Nadalje, čini se da je zatvorskom osoblju potrebna dodatna obuka i aktivnosti posebno u odnosu na strane državljane čiji se broj unutar sistema povećavao.

CPT ponavlja preporuku da vlasti FBiH, u dogovoru sa vlastima RS, uspostave sveobuhvatnu politiku u pogledu ljudskih resursa u oba entiteta, koja uključuje početnu obuku, redovne kurseve osvježavanja znanja, specijalizovane kurseve i stalnu podršku. Nadalje, posebnu pažnju treba posvetiti modulima koji se odnose na tehnike manualne kontrole i vještine i međukulturalnu komunikaciju, kao i vladanje zatvorenicima koji predstavljaju izazov.

69. Komitet primjećuje da razvoj pristupa zasnovanog na profesionalnom rukovođenju unutar zatvorskog sistema FBiH još uvijek nije pitanje koje su vlasti adekvatno riješile. Trenutno, nema jasnog karijernog puta, nema sigurnosti radnog mjesta i nema planiranja na nivou sistema među višim zatvorskim rukovodiocima. Direktori zatvora nisu imenovani na svoje pozicije samo na osnovu svojih sposobnosti, niti se direktorima zatvora nudi neophodna obuka o rukovodnim sposobnostima kako bi se osiguralo da budu sposobni za vode svoje zatvore na efikasan način i planiraju budućnost. Takvo stanje ugrožava bilo kakve pokušaje da se reformiše zatvorski sistem. Treba se u ovom kontekstu pozvati na odredbe Evropskih zatvorskih pravila; ona naglašavaju značaj toga da direktor u svakom zatvoru bude pažljivo izabran na osnovu njene ili njegove sposobnosti da izvrši “ono što je jedan od najtežih zadataka javne službe”, što obuhvaća uvođenje osjećaja svrhe, vođstva i vizije u ovo radno mjesto.

⁸⁰ Većinu zatvorskih čuvara u Državnom zatvoru činili su novi regruti koji su prošli tronedeljnu uvodnu obuku koja je obezbeđena kroz usluge međunarodnih konsultanata.

CPT poziva vlasti Federacije Bosne i Hercegovine da uvedu profesionalni karijerni put za rukovodiocce u zatvorski sistem i da osiguraju da se direktori zatvora i viši rukovodioci biraju u skladu sa jasnim stručnim kriterijima, da im se da sigurnost zaposlenja pod uslovom da obavljaju posao na zadovoljavajući način i da im se pruži obuka o rukovodnim sposobnostima kako bi im se omogućilo da obavljaju svoje zadatke na kompetentan način.

b. kontakt sa vanjskim svijetom

70. Prava na posjetu zatvorenika na nivou FBiH i države ostala su ista kao i tokom prethodnih posjeta odnosno, sedmična posjeta od 15 minuta sa bliskim rođakom. Nadležni pravosudni organi zadržavaju pravo da povećaju pravo na posjete i telefoniranje nakon podizanja optužnice protiv osobe. Uz to, svaka pojedinačna posjeta i dalje je predmet sudskog odobrenja, što predstavlja prevelik administrativni teret za zatvorsko osoblje. Nadalje, u Državnom zatvoru, posjete su obustavljene u vrijeme posjete CPT-a zbog pandemije Covid-19 i uspostavljeni su aranžmani da se zatvorenicama pruži mogućnost video-poziva kao kompenzacijske mjere za obustavljene posjete.

U Državnom zatvoru, objekti za posjete pritvorenicima sastojali su se od prostorije sa stolovima i stolicama koje su omogućavale fizički kontakt. Pritom, u KPZ Bihać, Mostar i Sarajevo sve posjete su se i dalje odvijale u prostorijama sa staklenom pregradom do plafona koja odvaja zatvorenika od posjetioca. Zatim, u Sarajevskom zatvoru je ispred staklene pregrade postavljena dodatna metalna mreža.

71. U praksi je poštovano pravo na jedan telefonski poziv u trajanju od pet minuta dnevno, ali nisu postojali aranžmani da zatvorenici strani državljani upućuju međunarodne pozive niti besplatni pozivi za siromašne zatvorenike. CPT smatra da bi bilo poželjno da se zatvorenicama koji su strani državljani ponudi mogućnost održavanja kontakta sa porodicama u inostranstvu korištenjem Voice over Internet Protocol (VoIP)/ besplatno telefoniranje putem kompjutera.

CPT preporučuje da se svim zatvorenicama, u pravilu i bez obzira na njihov režim i klasifikaciju, ponudi ekvivalent od jednog sata posjeta sedmično, a poželjno je i da mogu primiti jednu posjetu sedmično. Samo u izuzetnim slučajevima bi istražni sudija trebao izreći ograničenje na posjete pritvoreniku.

Nadalje, metalne mreže koje su stavljene ispred stakla u prostorijama za posjete KPZ Sarajevo trebaju se ukloniti pod hitno. Štaviše, pritvorenici bi trebali imati otvorene posjete (op.prev.: bez nadzora) osim ako sigurnosni razlozi ne zahtijevaju drugačije. Nadalje, CPT preporučuje da vlasti Bosne i Hercegovine razmotre uvođenje VoIP komunikacije za strane državljane kako bi održavali kontakt sa porodicom u inostranstvu, kao i mogućnost besplatnih telefonskih poziva za siromašne zatvorenike.

Konačno, sva ograničenja u kontaktu sa vanjskim svijetom, uključujući posjete, uvijek bi trebala biti nadoknađena povećanim pristupom alternativnim sredstvima komunikacije (kao što su telefon ili VoIP komunikacija).⁸¹ CPT ohrabruje vlasti BiH da zadrže i dalje razvijaju mogućnost VoIP poziva za zatvorenike.

⁸¹ Pogledati, posebno, „Izjavu o principima vezanim za liječenje osoba lišenih slobode u kontekstu pandemije bolesti korona virusa (COVID-19)“ koju je CPT izdao 20. marta 2020.

c. disciplina

72. Delegacija je napomenula da unutar posjećenih ustanova nije bilo pretjeranog pribjegavanja disciplinskim sankcijama⁸². Zatvorenici su pismeno obaviješteni o pokretanju disciplinskih sankcija, a kaznu je izrekao nadležni sudski organ u skladu sa relevantnim zakonodavstvom, u principu, u razumnom roku od mjesec dana. Delegacija je sa zadovoljstvom primijetila da je na nivou države BiH, Sud BiH upravljanje disciplinskim sankcijama konačno delegirao na upravu zatvora. Komitet pozdravlja takav razvoj događaja.

Najčešća disciplinska sankcija se sastojala od ukora, ali nije bilo neuobičajeno da se sankcija sastojala u suspenziji prava na posjete na period do mjesec dana kako je predviđeno relevantnim ZKP.⁸³ Komitet još jednom podsjeća da se ograničenje kontakta sa porodicom u kontekstu disciplinske sankcije treba izreći samo onda kada se prekršaj odnosi na takav kontakt i nikada ne bi trebao predstavljati potpunu zabranu kontakta.⁸⁴ Sankcije samice do deset dana rijetko su se izricale⁸⁵ i izdržavale su se u jednoj od namjenskih ćelija u Zatvoru u Sarajevu ili u disciplinskoj jedinici Državnog zatvora⁸⁶.

CPT preporučuje da se nadležnost za izricanje disciplinskih sankcija pritvorenicima prenese sa sudskih organa na nadležna zatvorska rukovodstva kao što je učinjeno na državnom nivou. U tom pogledu, relevantne odredbe ZKPa Federacije Bosne i Hercegovine treba sukladno izmijeniti. Nadalje, preporučuje da vlasti Federacije Bosne i Hercegovine više ne obustavljaju pravo na posjete zatvorenicima kao disciplinsku kaznu u svjetlu gornjih komentara.⁸⁷

d. sigurnosne mjere/upotreba sredstava sputavanja

73. Član 72 Pravilnika o kućnom redu u ustanovama za izvršenje mjere pritvora u FBiH regulišu pribjegavanje mjeri sigurnosti usamljenja pritvorenika u ćeliji u slučaju remećenja reda u ustanovi. Mjera bi trebala trajati najmanje koliko je potrebno da se smanji sigurnosni rizik a direktor ustanove i nadležni sudija trebaju biti odmah obaviješteni⁸⁸. Tokom posjete 2021.godine, delegacija je intervjuisala osobe koje su bile podvrgnute mjerama segregacije zbog javnog reda u KPZ Sarajevo i Zenica i u Državnom zatvoru. Činilo se da je izvršenje mjere obezbjeđenja proporcionalno i adekvatno dokumentovano⁸⁹ iu svakom slučaju je skrenuta pažnja pravosudnim organima i resornom Ministarstvu pravde.

74. U KPZ Zenici delegacija se susrela s turskim državljaninom koji je proveo više od osam mjeseci⁹⁰ u istražnom zatvoru u de facto samici, u istražne svrhe, zbog mjere izolacije koju mu je izrekao nadležni sudija za prethodni postupak.⁹¹ Osoba u pitanju je svaki dan imala po sat vremena za vježbanje na otvorenom kao i povremenu psihološku pomoć. Nadalje, mjesečno ga

⁸² Na primjer, u sarajevskom zatvoru od početka 2019. godine pokrenuto je 25 disciplinskih postupaka i izrečeno je 11 disciplinskih sankcija za pritvorenike.

⁸³ u skladu sa članom 159. stav 1. ZKP.

⁸⁴ Pravilo 60.4 Evropskih zatvorskih pravila (2020) „Kazna ne uključuje potpunu zabranu kontakta sa porodicom“.

⁸⁵ Na primjer, u sarajevskom zatvoru od početka 2020. godine u dva navrata izrečena je kazna samice.

⁸⁶ U KPZ Mostar i Bihać proteklih godina nije izvršena disciplinska kazna samice.

⁸⁷ Član 159. stav 1. ZKP.

⁸⁸ Nadležni sudija mora odobriti produženje mjere segregacije preko 24 sata.

⁸⁹ Relevantni izvještaji su sadržavali evidencije o incidentima, izjave zatvorskog osoblja, pismene iskaze svjedoka i relevantnu medicinsku dokumentaciju.

⁹⁰ U KPZ Zenica je primljen 16. januara 2021. godine

⁹¹ Predmetni pritvorenik je osumnjičen za dvostruko ubistvo.

je posjećivao predsjednik Kantonalnog suda Zenica. Pritom se požalio na nedostatak kontakta s ljudima i nemogućnost da svoju ćeliju dijeli sa drugim zatvorenikom.

CPT smatra da bi pribjegavanje zatvaranju osoba u samicu, u svrhu istražnog postupka, trebalo biti ograničeno na striktan minimum i da bi trebalo postojati rigorozan nadzor nad njihovom primjenom. Štaviše, što je mjera duža to bi trebalo da budu rigorozniji testovi, da li je takva mjera neophodna i proporcionalna. **Komiteta želi dobiti informaciju o individualnoj opravdanosti izricanja samice turskom državljaninu u Zatvoru Zenica, mogućnosti žalbe na predmetnu sudsku odluku kao i periodičnom preispitivanju od strane suda o neophodnosti izricanja takve sankcije.**

Dalje, s obzirom na veoma štetne efekte koje režim samice može imati na zatvorenika u pitanju, CPT preporučuje da se uspostave posebni aranžmani kako bi se ublažili efekti zadržavanja u samici u istražne svrhe. Ovi aranžmani bi se trebali sastojati od strukturiranog programa, svrsishodnih I, po mogućnosti, vanćelijskih aktivnosti, kao i smislenog ljudskog kontakta u trajanju od najmanje dva sata svakog dana, a po mogućnosti i više, sa osobljem (uključujući psihologe).

e. inspeksijske procedure

75. U skladu sa zakonskom regulativom⁹² predsjednici nadležnih kantonalnih, opštinskih i Suda BiH imaju obavezu da svakih 15 dana vrše redovne posjete zatvorenicima i da se nasamo sastanu sa njima, kao i da procijene pred- sudski pritvor. Delegacija je bila u mogućnosti da pregleda relevantne registre u svim posjećenim ustanovama i utvrdi da su, izuzev KPZ Zenica, posjete pravosudnih organa prestale početkom pandemije.

Kancelarija Ombudsmena je takođe obustavila posjete zbog početka pandemije. Nezavisna komisija PSBiH za praćenje uslova boravka u zavodima, postupanje i poštivanje ljudskih prava lica nad kojima se izvršavaju krivične sankcije I druge mjere koje je izrekao u krivičnom postupku Sud BiH u julu 2020.godine boravila je državnom zatvoru. U izvještaju se jasno navodi da su članovi pregledali samo pisanu dokumentaciju i lične dosijee zatvorenika i da nisu razgovarali sa zatvorenicima nasamo.

CPT poseban značaj pridaje redovnim posjetama svim zatvorskim ustanovama od strane nadzornog suca koji je ovlašten da prima - i, ako je potrebno, preduzima mjere, po - žalbama zatvorenika i da posjećuje prostorije.⁹³ **Komiteta podstiče vlasti BiH i VSTV da svim predsjednicima kantonalnih sudova ponove važnost njihove uloge nadzora u svjetlu relevantnih odredbi ZKP-a i da što prije nastave svoje posjete istražnim odjeljenjima u Sarajevu, Mostaru, Bihaću i Državnom zatvoru.**

Slično tome, Komitet želi da bude informisan o planovima Kancelarije Ombudsmena da nastavi posete zatvorskim ustanovama, a posebno zatvorenicima. Na kraju, Komitet traži informaciju o metodologiji inspekcije i praćenja zatvorskih objekata od strane Nezavisne komisije PS BiH.

⁹² Na osnovu člana 201. ZKP FBiH i odgovarajućeg člana ZKP RS i BiH.

⁹³ S tim u vezi pogledati tačku 10 CPT-ove „Izjave o principima koji se odnose na liječenje osoba lišenih slobode u kontekstu pandemije bolesti korona virusa (Covid-19)“ CPT/Inf 2020(13).